

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Simona Gotal

Slovenščina v institucijah Evropske unije

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Simona Gotal

Mentorica: izr. prof. dr. Simona Kranjc

Mentor: izr. prof. dr. Drago Zajc

Slovenščina v institucijah Evropske unije

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

Diplomsko delo z naslovom
Slovenščina v institucijah Evropske unije
je izdelano s soglasjem obeh fakultet in
urejeno po pravilniku matične fakultete.

ZAHVALA

Rada bi se zahvalila mentorjema Simoni Kranjc in Dragu Zajcu za potrpežljivost, prijaznost in koristne nasvete. Hvala tudi gospe Darji Erbič s Službe Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropske zadeve in gospodu Valterju Mavriču, vodji Slovenskega oddelka za prevajanje v Evropskem parlamentu, za posredovane podatke o jezikih v Evropski uniji.

Hvala moji družini, ker mi je stala ob strani in me spodbujala. Hvala tudi prijateljem za prenašanje ustvarjalnih kriz in še posebej Miri in Roku za ogromno podporo in pomoč.

Slovenščina v institucijah Evropske unije

Z vstopom Slovenije v Evropsko unijo 1. maja 2004 je tudi slovenščina, kot jezik z relativno majhnim številom govorcev uradno postala enakopravni jezik Evropske unije. V svojem diplomskem delu sem ugotavljala dejansko stanje rabe jezika v institucijah Evropske unije. Primerjala sem namreč položaj slovenščine pred vstopom Slovenije v Evropsko unijo in po njem. Opisala sem tudi učinke uporabe določenega jezika ter izpostavila vlogo prevajalcev in tolmačev v institucijah. Ugotovila sem, da je slovenščina v institucijah Evropske unije kljub uradni enakopravnosti manj rabljena od angleščine in francoščine, ki sta sicer delovna jezika Evropske unije. Pri uveljavljanju slovenščine imajo pomembno vlogo predstavniki naše države, a ti, kot sem ugotovila, pogosteje uporabljajo splošni povezovalni jezik, to je angleščina, ki je neke vrste *lingua franca*. Ta raba angleščine pa tudi francoščine je logična in najbolj pragmatična, saj je najhitrejše in najcenejše, če se za sporazumevanje določi en skupni jezik, čeprav zato trpi raba ostalih jezikov in tudi slovenščine.

Ključne besede: uradni jezik, delovni jezik, evropska institucija, jezikovna politika, jezikovno načrtovanje.

Slovene language in the Institutions of European Union

With the entrance of the Republic of Slovenia to the European Union on 1st May 2004 Slovene language officially became equal to other languages in the European Union. In my thesis I have tried to find out what is the actual situation. I have compared the position of Slovene language before the entrance to the European Union and after. I have also described the effects of choosing different languages for the communication. I can conclude that Slovene language is less used than English or French which are working languages. Also our representatives have the important role when using Slovene language, but as I have found out they rather use English as the universal connecting language. It is logical and pragmatistical to use English or French because it is faster and less expensive to use one common language for the communication.

Key words: official language, working language, European institution, language policy, language planning.

KAZALO

1. UVOD.....	8
2. JEZIKOVNA RABA IN JEZIKOVNO IZBIRANJE	11
3. JEZIKOVNO NAČRTOVANJE IN JEZIKOVNA POLITIKA.....	17
3.1 Jezikovno načrtovanje	17
3.1.1 Jezikovno načrtovanje v Evropski uniji	18
3.1.2 Slovenščina kot drugi/tuji jezik in slovensko jezikovno načrtovanje	19
3.1.3 Jezikovno načrtovanje znanja tujih jezikov.....	24
3.2 Jezikovna politika.....	24
3.2.1 Obris slovenske jezikovne politike.....	27
3.2.2 Delovanje slovenske jezikovne politike	27
3.2.3. Jezikovna politika v Evropski uniji	29
4. URADNI JEZIK IN DELOVNI JEZIK	31
4.1 Uradni jezik	31
4.1.1 Slovenščina kot uradni jezik.....	32
4.1.2 Status slovenščine v zgodovini.....	33
4.2 Delovni jezik	34
4.3 Slovenščina kot uradni in delovni jezik Evropske unije.....	34
5. EVROPSKA UNIJA	36
5.1 Institucije Evropske unije in druga telesa.....	36
5.1.1 Evropski parlament.....	37
5.1.1.1 Večjezičnost v Evropskem parlamentu	38
5.1.2 Svet Evropske unije.....	38
5.1.3 Evropski svet	39
5.1.4 Evropska komisija	39
5.1.5 Drugi organi, ki prav tako delujejo v okviru Evropske unije	39
5.2 Jezikovna ureditev Evropske unije	41
5.3 Pravna ureditev jezikov držav članic Evropske unije.....	42
5.4 Politika jezikovnega usposabljanja Evropske unije.....	43
5.5 Jezik Evropske unije v praksi	44
6. SLOVENCİ IN SLOVENŠČINA	47
6.1 Položaj slovenščine	47
6.2 Vloga in pomen slovenščine za ohranjanje narodne samobitnosti	47

6.3 Status slovenščine v Evropski uniji	48
6.4 Mnenja in pomisleki o položaju slovenščine pred vstopom v Evropsko unijo	50
6.5 Status slovenščine v primerjavi z angleščino	50
7. PREVAJANJE IN TOLMAČENJE	54
7.1 Prevajanje	54
7.2 Tolmačenje	55
7.3 Razlika med prevajalcem in tolmačem.....	56
7.4 Politika Evropske unije glede prevajanja in tolmačenja.....	57
7.5 Tolmačenje v Evropskem parlamentu	59
7.6 Prevajanje in tolmačenje v slovenščino.....	60
7.7 Uradni jeziki Evropske unije – proračunski zalogaj.....	61
7.8 Postopki priprave pravnega akta v uradnih jezikih Evropske unije	62
7.9 Prevajanje in tolmačenje med predsedovanjem Slovenije Svetu Evropske unije	63
7.10 Jezikovna vprašanja.....	63
8. SLOVENSKI ODDELKI PREVAJALSKIH SLUŽB V INSTITUCIJAH EVROPSKE UNIJE	64
8.1 Število zaposlenih prevajalcev v institucijah Evropske unije	64
9. UGOTOVITVE	67
10. SKLEP	72
11. LITERATURA	75
12. PRILOGA.....	80

1. UVOD

Večkulturnost je ena največjih dragocenosti Evrope in Evropske unije (v nadaljevanju EU). Enotnost v različnosti. Enakopravni položaj manjšin je temeljni kamen nove, združene Evrope. To so stavki ali izjave, ki jih danes velikokrat slišimo. Takratni minister za zunanje zadeve dr. Dimitrij Rupel (2006: 3) se s temi besedami strinja in poudarja, da se je s širitvijo EU (petnajstim članicam se je leta 2004 pridružilo deset novih, leta 2007 pa še dve, tako EU zdaj šteje sedemindvajset članic) število pripadnikov narodnih manjšin v tem okviru več kot podvojilo, kar je dejansko prispevalo k še večji kulturni in jezikovni raznolikosti EU.

Slovenija je postala enakopravna članica EU 1. maja 2004. Že pred vstopom v EU so se pojavljala vprašanja, kaj to pravzaprav pomeni za slovenščino, slovenske državljane in njihovo sporazumevalno zmožnost. To raziskuje Marko Stabej (2002: 157), ki pravi, da izkušnje predhodnih pridruženih članic, na primer Švedske ali Finske, kažejo, da je nacionalni jezik po vključitvi v EU deležen bistveno večje promocije kot prej. Izpostavlja tudi (prav tam), da integracijski procesi postavljajo vsako, tako tudi slovensko jezikovno načrtovanje, pred nujne nove naloge. Zato je treba, kot piše Stabej (prav tam), slovenščini zagotoviti ustrezen status v državnem in meddržavnem okviru, hkrati pa je treba poskrbeti tudi za ustrezno podporo načrtovanega statusa: na področju poučevanja slovenščine kot prvega in drugega/tujega jezika; na področju testiranja znanja slovenščine in ustreznega certifikatnega sistema; na področju uporabnega jezikoslovja, jezikovnih virov in jezikovnih tehnologij; na področju prevajalskega izobraževanja ipd. K temu Stabej dodaja (prav tam) tudi načrtovanje sporazumevalne zmožnosti v tujih jezikih.

Status uradnega jezika v EU, ki je zagotovljen vsem državnim jezikom držav članic in ga bodo deležni tudi državni jeziki držav kandidatk, pa po Stabejevih besedah (2002: 159) še zdaleč ne pomeni, da EU je oziroma bo obljubljeni dežela popolne jezikovne enakopravnosti. Kot ugotavlja Stabej (prav tam), različne raziskave in ocene trenutne jezikovne prakse kažejo, da se jezikovno načelo skoraj dosledno uresničuje v Evropskem parlamentu (v nadaljevanju EP), predvsem zaradi načela demokratičnosti, saj ima pravico do izvolitve vsak državljan katerekoli države članice EU ne glede na svoje znanje jezikov. V drugih, institucionalno manj formalnih govornih položajih, pa je pogostejša raba zlasti angleščine in francoščine, precej manj nemščine, še manj španščine in italijanščine ter

drugih jezikov. Stabej (prav tam) meni, da je uradnost nacionalnih jezikov v institucijah EU res zagotovljena, njihov status delovnega jezika pa se (razen prej omenjenih nekaj jezikov) dejansko uresničuje le v nekaterih govornih položajih. Ob tem se avtor sprašuje, koliko raba jezikov v institucijah EU sploh vpliva na splošen status in korpus nekega standardiziranega nacionalnega oziroma državnega jezika, in dodaja, da gre pri jezikovni podobi institucij EU za močno simbolno vlogo.

Ob prebiranju literature se mi je porajalo več vprašanj, na katera bom poskusila odgovoriti v tem diplomskem delu. Ukvarjala se bom s položajem oziroma statusom slovenščine v institucijah EU. K temu me je spodbudil dvopredmetni študij slovenščine in politologije ter nekajletno sodelovanje s Centrom za slovenščino kot drugi/tuji jezik Filozofske fakultete, kjer sem prvič prišla v stik s tujci, ki se učijo slovenščine. Spoznala sem njihove razloge za učenje našega jezika. Zanimalo pa me je tudi, kako oziroma kje so se seznanili s slovenščino in Slovenijo.

Poskusila bom ugotoviti, kdaj in ob katerih priložnostih (na katerih obravnavah, razpravah) v institucijah EU uporabljajo slovenščino in ne prevladujočih angleščine in francoščine. Kakšne so torej funkcije in učinki te izbire? Kakšno vlogo imajo prevajalci in ostali zaposleni v institucijah EU pri komunikaciji (na kakšen način pomagajo)? Poskusila bom pridobiti tudi nekatere statistične podatke (na primer število nastopov v slovenščini v EP, kateri jezik se največ uporablja, število zaposlenih prevajalcev slovenščine ...) in odgovoriti na vprašanja, kakšna je uporaba jezika v okviru postopkovnih pravil oziroma kakšna je zakonodaja o rabi jezika, kakšne so jezikovne norme in koliko so dejansko upoštevane.

Namreč, prav ta zavest oziroma védenje, kako zelo udobno je komunicirati v svojem prvem jeziku in kako zelo težko je resnično dobro komunicirati v tujem, je z vstopom Slovenije v EU ena ključnih sprememb v slovenski jezikovni zavesti. (Stabej 2002: 162)

Pri delu bom uporabila različne metode. Tako bom najprej na podlagi prebrane literature opredelila in razložila osnovne pojme, s katerimi se bom ukvarjala pri raziskovanju izbrane teme in so bistvene za razumevanje diplomskega dela, kot so uradni jezik, delovni jezik, institucija Evropske unije, jezikovna politika, jezikovno načrtovanje, prevajanje, tolmačenje ... Nato bom predstavila ugotovitve, pridobljene na podlagi uporabljene

strokovne literature in podatkov, pridobljenih z intervjujem z zaposleno osebo v instituciji EU. Menim namreč, da lahko zaposlena oseba z večletnimi izkušnjami v instituciji EU poda koristne informacije, ki mi bodo vsekakor v pomoč pri raziskovanju.

Glede na prebrano literaturo in znanje, pridobljeno med študijem, sem oblikovala nekaj hipotez:

1. Slovenščina je kot jezik dvomilijonskega naroda (torej naroda z relativno majhnim številom govorcev) uradno enakopravna ostalim jezikom držav članic EU.
2. Slovenščina in tudi večina ostalih jezikov držav članic EU so v slabšem položaju (po ugledu in prestižu) od angleščine in francoščine, ki sta vseskozi delovna jezika EU.
3. Zaposleni Slovenci v institucijah EU se s predstavniki drugih držav sporazumevajo v delovnih jezikih (v angleščini in/ali francoščini), slovenščine tako skoraj ni slišati.
4. Prevajanje in tolmačenje omogočata uporabo slovenščine, vendar s prevodom ni možno zagotoviti popolnoma enakih izrazov, ki bi jih sicer uporabili v svojem prvem jeziku (s prevodom predstavimo le najbližji pomen).
5. Z uporabo slovenščine se dosega simbolni pomen nacionalne kulture.

Hipoteze bom v zaključku diplomskega dela potrdila oziroma ovrgla in tako podala ugotovitve raziskovanja.

2. JEZIKOVNA RABA IN JEZIKOVNO IZBIRANJE

V tem poglavju bom predstavila, kako je izbira jezika odvisna od različnih situacij in kakšni so učinki izbire. Predvidevam namreč, da ta izbira vpliva na nadaljnjo komunikacijo. Najprej bom razložila pojem jezikovna izbira, kot ga definirata avtorja Jeff Verschueren in Majda Kaučič Baša.

Verschueren (2000: 89) piše, da gre pri jezikovni izbiri za nenehno jezikovno izbiranje, ki je lahko zavestno ali nezavedno in za katero obstajajo jeziku notranji (strukturni) in/ali jeziku zunanji razlogi. Te izbire lahko najdemo na vseh ravneh jezikovne oblike: fonetični/fonološki, morfološki, sintaktični, leksikalni in semantični. Lahko gre za izbire med različicami ali pa za izbire med regionalno, socialno ali funkcionalno razvrščenimi tipi variacij. Verschueren (prav tam) namreč piše, da mora to izbiranje pojasniti teorija jezikovne rabe in izpostavlja (2000: 89–92) sedem možnih načinov izbir:

1. Izbiranje poteka na vseh možnih ravneh jezikovne strukture. Najprej je treba izbrati enega od približno 6000 jezikov oziroma mešano obliko, do nove izbire pa lahko pride tudi z vsako novo besedo ali frazo. Potem je treba izbrati zvrst in tvoriti stavke, ki zahtevajo izbire besed in slovničnih oblik. Ko govorimo, izbiramo in proizvajamo intonacijske vzorce in iz spremenljive palete fonoloških in/ali fonetičnih možnosti oblikujemo besede.
2. Govorci ne izbiramo le oblik, temveč tudi strategije. Če izberemo na primer strategijo spoštljivosti, bodo verjetno potrebne specifične izbire na številnih strukturnih ravneh – na ravni jezika, sloga, oblik naslavljanja, besedišča na splošno in tako naprej.
3. Izraz izbiranje je lahko zavajajoč, saj morda nakazuje, da gre vedno za zavestno dejanje. Nekatere izbire so lahko zavestne, druge pa popolnoma samodejne. Procesi izbiranja zajemajo celo jezikovne značilnosti, ki jih imamo navadno za zgolj slovnične, na primer ujemanje med osebkom in povedkom.
4. Do izbir prihaja pri proizvajanju in interpretiranju izjave, oba tipa izbiranja pa sta enako pomembna za potek komunikacije in način tvorjenja pomena.

5. Uporabnik jezika se ne more svobodno odločiti, ali bo izbral ali ne, razen na ravni, na kateri se lahko odloči, ali bo uporabil jezik ali bo ostal tiho (ta druga možnost je v nekaterih okoliščinah prav tako pomenska kakor prva). Ko enkrat uporabi jezik, pa mora izbirati ne glede na to, ali lahko možnosti, ki jih ima na voljo, popolnoma zadovoljijo njegove trenutne komunikacijske potrebe. Zato na primer znanstveniki nenehno ustvarjajo nove terminologije. Toda oni imajo to prednost, da lahko dolgo razglabljajo o razpoložljivih možnostih, in če se jim nobena ne zdi zadovoljiva, ustvarijo novo. Vse to pa lahko sproti pojasnijo. Vsakdanja komunikacija bi se kratko malo ustavila, če bi bili tudi navadni uporabniki jezika tako izbirčni. Vedno se moramo zadovoljiti s tem, kar nam pride na misel kot najboljši približek tega, kar potrebujemo.

6. Izbire praviloma niso enakovredne. Teoretično lahko na ponudbo odgovorimo tako, da jo sprejmemo ali pa zavrnemo. Toda zaželeno je, da jo sprejmemo, zato je treba zavrnitve ublažiti. Lingvistika ta fenomen tradicionalno obravnava tudi tako, da razlikuje med zaznamovanimi in nezaznamovanimi izbirami. Toda nezaznamovanosti ne smemo zamenjati z nevtralnostjo v splošnem pomenu besede.

7. Izbire evocirajo oziroma vsebujejo svoje alternative.

O rabi in izbiri jezika piše tudi Majda Kaučič Baša (2004: 24), ki z diagramom, prikazanim spodaj, ponazarja zvezo med družbenim položajem, rabo jezika in jezikom samim na sebi.

Diagram: Zveza med družbenim položajem jezika, rabo jezika in jezikom samim na sebi

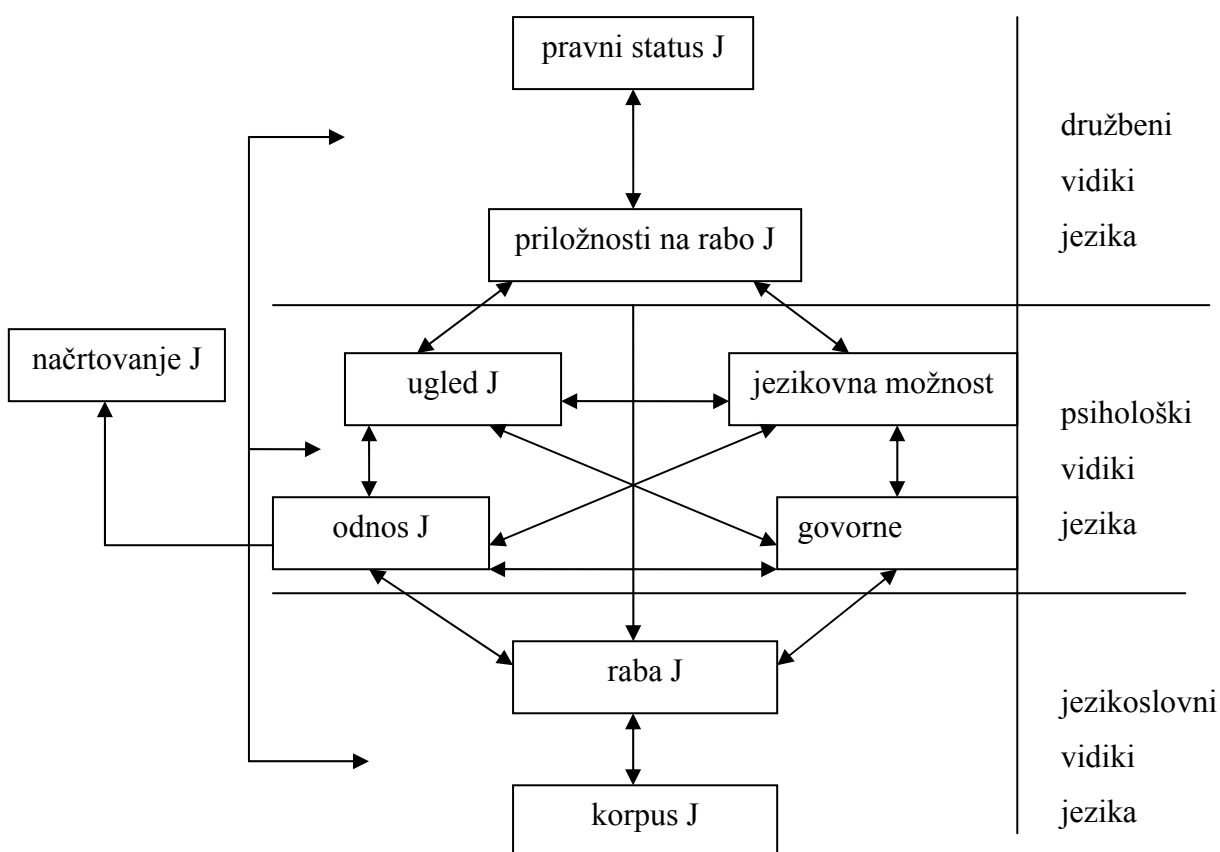

Diagram ponazarja, da družbeni položaj jezika (pravni status, dejanske priložnosti za rabo jezika) vpliva na vse psihološke lastnosti ljudi, ki so povezane z rabo jezika (na ugled, ki ga uživa jezik v njihovih očeh, na njihov odnos do jezika, na njihovo jezikovno zmožnost in govorčevo lojalnost do jezika). Od obojega – od položaja jezika in lastnosti govorcev – sta odvisni raba jezika in njegov razvoj. Dejanski položaj jezika v življenju je odvisen od pravnega položaja jezika ali od priložnosti za rabo jezika (priložnost za rabo določenega jezika pomeni tako govorno situacijo, v kateri govorci doživljajo rabo tega jezika kot samoumevno ali vsaj ustrezno). Samoumevnost rabe nekega jezika določajo jezikovna zmožnost udeležencev pogovora, njihov odnos do jezika, njihove govorne navade, v javni sferi pa tudi pravne norme o rabi tega jezika in njihovo izvajanje v praksi). Zakon o rabi jezika, ki se ne izvaja, kot piše avtorica Kaučič Baša (prav tam), ljudem še ne daje

priložnosti, da bi jezik uporabljali (pripadnik manjšine namreč doživlja kot priložnost za javno rabo svojega jezika tako govorno situacijo, v kateri ima pred seboj dvojezični javni napis, uradnika, ki posluje tudi v manjšinskem jeziku, in dvojezični obrazec), in dodaja, da je raba jezika povsem nemogoča, če je zakon sploh ne predvideva ali jo celo prepoveduje. Jezik, ki ima ustrezen družbeni položaj, uživa pri ljudeh (govorcih in pri ljudeh, ki jezika ne znajo) tudi ugled. Do takega jezika imajo ljudje sproščen odnos, kar pomeni, da jih ni strah ali sram, da bi ga govorili, in ga dejansko govorijo, ko imajo za to priložnost, kar seveda vpliva na njihove govorne navade in njihovo jezikovno zmožnost. Raba jezika pa je pogoj za to, da se razvija jezik kot tak (korpus jezika), še zaključuje Kaučič Baša.

Ugotavljam, da sta avtorja Verschueren in Kaučič Baša opredelila rabo jezika in jezikovno izbiranje na splošno, ki nista odvisna od posameznikove pripadnosti določeni jezikovni skupini. Ob njuni razlagi ne prepoznamo, da govorita na primer samo za govorce slovenščine, ampak za vse, ki smo kadarkoli bili del komunikacije. Ker pa je bistvo mojega diplomskega dela slovenščina v institucijah EU, bom predstavila njeno rabo na ravni EU.

Raba in izbira jezika v institucijah EU je določena v priročniku *Slovenščina v institucijah EU – kdaj, kako, zakaj?* Omenjeni dokument je nastal na podlagi posodobljenih podatkov iz Priročnika za sodelovanje slovenskih vladnih predstavnikov v postopkih odločanja v EU in na podlagi podatkov iz raziskave o večjezičnosti v institucijah EU¹. V navedenem priročniku (SVREZ² 2009: 14) piše, da ima delovanje EU v vseh 23 uradnih jezikih seveda precej omejitev glede izbire jezika, zato je polna večjezičnost omejena le na določene, praviloma najvišje ravni.

Svet EU odloča na treh ravneh, tako je raba slovenščine najbolj uveljavljena na ministrski ravni. V večini ostalih situacij institucije uporabljajo tri delovne jezike: angleščino, francoščino, tudi nemščino. Znotraj institucij EU se torej ni mogoče sporazumevati samo v slovenščini, pa čeprav EU temelji na večjezičnosti in je slovenščina zakonsko enakopravna z ostalimi jeziki. To v resnici velja za večino uradnih jezikov EU. Zato za predstavnike

---

¹ Raziskava je potekala v okviru evropskega projekta *Dylan* (www.dylan-project.org), in sicer od novembra 2006 do julija 2008.

² SVREZ je kratica za Službo Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropske zadeve. SVREZ je nova kratica, ki je do 18. 12. 2008 označevala Službo Vlade Republike Slovenije za evropske zadeve, okrajšano SVEZ, zato se v nekaterih naslovih, ki sem jih našla pred tem datumom, pojavi SVEZ in ne SVREZ.

držav članic ni dovolj, da so strokovnjaki na področju, na katerem se sprejema predlog dokumenta, in da poznajo postopke odločanja v EU, ampak je za neformalno izmenjavo stališč s predstavniki drugih držav članic nepogrešljivo tudi aktivno znanje angleščine in/ali francoščine.

Osnovni namen tolmačenja (SVREZ 2009: 5) je zagotoviti, da sestanki potekajo tako, kot da bi vsi udeleženci govorili isti jezik. Pri tolikšnem številu uradnih jezikov, kot jih ima EU, je to organizacijsko zahtevno. V prvih letih po vstopu Slovenije v EU je bilo še toliko težje tudi zaradi premajhnega števila tolmačev za slovenščino. Situacija se je v zadnjih letih bistveno izboljšala, med drugim tudi po zaslugi priprav na slovensko predsedovanje Svetu EU, še vedno pa je težko organizirati tolmačenje za vseh 23 jezikov, zato to v Svetu EU poteka po več režimih:

1. Tolmačenje v vseh uradnih jezikih je **vedno na voljo** na zasedanjih Evropskega sveta, Sveta EU in nekaterih njegovih delovnih skupin. Financira se iz proračuna Sveta EU.
2. Tolmačenje za slovenski jezik **ni na voljo** na zasedanjih COREPER-ja³ in nekaterih delovnih teles, ki se jih udeležujejo predstavniki stalnih predstavništev.
3. V ostalih delovnih telesih Sveta EU je tolmačenje na voljo po sistemu »**na zahtevo**«. Lahko je aktivno, torej iz slovenščine v drug jezik in iz drugega jezika v slovenščino, ali pasivno, kar pomeni iz slovenščine v drug jezik, ne pa iz drugega jezika v slovenščino.

Kot piše v priročniku, lahko Slovenija kot država članica konec oktobra oziroma konec aprila prek SVREZ-a v sodelovanju s Stalnim predstavništvom Republike Slovenije pri EU

---

³ COREPER – Odbor stalnih predstavnikov (uveljavljena kratica izhaja iz francoskega imena *Comité des Représentants Permanents*) je osrednji odbor v sestavi Sveta EU. Sestavljajo ga veleposlaniki držav članic EU. Odgovoren je za pripravo dela Sveta EU in za izvajanje nalog, ki mu jih dodeli Svet EU. Vse točke z dnevnega reda Sveta EU najprej obravnava COREPER, ki že pred zasedanjem Sveta EU poskuša doseči dogovor na svoji ravni oziroma poskuša vsaj čim bolj uskladiti stališča držav članic, da je možnost dogovora med zasedanjem ministrov čim večja. Slovenijo v COREPER zastopa stalni predstavnik Republike Slovenije pri EU, veleposlanik mag. Igor Senčar; <http://bruselj.predstavnistvo.si/index.php?id=627> (11. 12. 2008).

izbere petnajst delovnih skupin, pri katerih prioriteto zahteva tolmačenje. Praviloma naj bi imele zaradi lažjega načrtovanja vse podskupine določene delovne skupine enak način tolmačenja. Vendar to še ne pomeni, da je tolmačenje na zasedanjih res na voljo. Če ga ni mogoče zagotoviti, je to objavljeno na informacijskem sistemu Extranet⁴ tri dni pred sestankom. Vsak jezik ima na leto na voljo 2,5 milijona evrov za tolmačenje na zahtevo. Če država članica porabi več sredstev, presežek krije sama, če pa sredstev ne porabi, se njihov 66-odstotni delež nameni za potne stroške delegatov. Kot še piše v priročniku, za slovenske potrebe ta znesek zaenkrat zadostuje.

Več o prevajanju in tolmačenju boste izvedeli v nadaljevanju, saj jima bom namenila celo poglavje v diplomskem delu.

---

⁴ Extranet – portal EU je del enotnega informacijskega sistema Vlade Republike Slovenije, ki je kot temeljno informacijsko orodje namenjen sprejemanju, evidentiranju, klasificiranju in objavi dokumentov med Republiko Slovenijo in EU. Sistem se uporablja tudi za pripravo in usklajevanje stališč v postopku sprejemanja zakonodajnih predlogov in drugih aktov EU ter za poročanje slovenskih predstavnikov s sestankov delovnih teles in zasedanj Sveta EU; <http://www.gsv.gov.si/index.php?id=1672> (28. 1. 2009).

3. JEZIKOVNO NAČRTOVANJE IN JEZIKOVNA POLITIKA

Na položaj kateregakoli jezika vplivata tudi njegovo načrtovanje in t. i. jezikovna politika. Zato se bom v tem poglavju osredotočila na ta dva pojma (jezikovno načrtovanje in jezikovno politiko). Ker pa me zanima položaj slovenščine v institucijah EU, bom opisala pomen jezikovnega načrtovanja in jezikovne politike v EU. Tako bom lažje primerjala načrtovanje in politiko slovenščine v okolju, kjer se slovenščina uporablja kot prvi jezik, tj. v Sloveniji, in na ravni EU, kjer je slovenščina samo eden izmed 23 uradnih jezikov EU.

Jezikovno načrtovanje in jezikovna politika sta, kot piše Stabej (2005: 13–22), dejavnosti, ki usmerjata in določata jezikovno podobo neke družbe (Cooper 1989; Pogorelec 1993, 1996; Štrukelj 1993, 1998 v Stabej, prav tam). Dodaja (prav tam), da sta tudi dejavnosti, med katerima ni mogoče potegniti natančne ločnice.

3.1 Jezikovno načrtovanje

Stabej (2002: 145–148) jezikovno načrtovanje opredeljuje kot posebno sociolingvistično kategorijo. Od drugih jezikoslovnih dejavnosti jo ločuje to, da neposredno usmerja jezikovno dogajanje v neki jezikovni oziroma politični skupnosti, in sicer zavedno, z določenimi cilji, ki naj bi skupnosti omogočili lažje, boljše, bolj kakovostno sporazumevanje in s tem tudi življenje. Teoretično lahko jezikovno načrtovanje obsega dva sklopa, načrtovanje statusa jezika, torej njegovega družbenega položaja, in korpusa, ki predstavlja materialno podobo jezika. Stabej (prav tam) dodaja, da načrtovanje v največji meri ne zadeva jezika samega po sebi, temveč je namenjeno jezikovni podobi skupnosti. Zato lahko jezikovno načrtovanje v širšem smislu razumemo kot vsako dejavnost, ki bodisi posredno bodisi neposredno namerno usmerja posamezne sestavine jezikovne situacije, od predpisovanja normativnih sestavin knjižnega jezika do sprejemanja šolskih programov, od sprejemanja zakonov do uveljavljanja mednarodnega univerzitetnega sodelovanja, od štipendiranja tujcev do imigracijske politike.

Jezikovno načrtovanje v ožjem smislu pa ne pomeni zmanjšanja števila sestavin, ugotavlja Stabej (2002: 145–148), razlika je le ta, da naj bi šlo pri resničnem jezikovnem načrtovanju za vsaj minimalno usklajeno dejavnost na vseh področjih. Jezikovno načrtovanje se mora prilagajati jezikovnim in sporazumevalnim potrebam skupnosti, mora

pa jih tudi predvidevati. Pri katerikoli jezikovnonačrtovalni dejavnosti je potrebnega veliko dela, tako tudi časa in denarja, zato je zelo pomembno, da se začne pravočasno, da je njen potek jasen in da daje rezultate. Ko je cilj take dejavnosti dosežen, je pomembno, da je ta rezultat vsaj nekaj časa koristen in uporaben, sicer, kot piše Stabej (prav tam), je bil ves trud zaman. V jezikovni skupnosti je sicer možno uveljaviti tudi neustrezne rezultate s t. i. prisilnimi prijemi, toda to je za skupnost prej škodljivo kot koristno. Nekatere jezikovnonačrtovalne dejavnosti, predvsem kodifikacija knjižnega jezika s pravopisnimi, slovarskimi in slovničnimi normativno-informativnimi priročniki, so najboljše, če so organizirane ciklično. To pomeni, da stalno poteka zbiranje in obdelovanje podatkov o živi podobi jezika. Stabej (prav tam) še ugotavlja, da so se v slovenskem prostoru v zadnjem desetletju začele razvijati jezikoslovne discipline, ki razvijajo ustrezno teoretično in podatkovno vedenje, na katerem lahko temelji tudi kakovostno jezikovno načrtovanje. Učinkovito načrtovanje pa, kot še piše Stabej (2002: 148), krepi komunikacijsko zmožnost družbe v najširšem smislu in s tem njeno gospodarsko in socialno bogatejše življenje; vlaganje v tako jezikovno načrtovanje je zato dobra naložba, ki se povrne z obrestmi.

Stabej (2005: 13–22) tudi meni, da je načrtovanje jezika zavestno, uradno usmerjanje ali določanje poti razvoja jezika (tudi njegovega statusa in prestiža) ali kakšne njegove zvrsti, običajno povezano z izdajanjem predpisovalnih slovarjev, pravopisov itd.

3.1.1 Jezikovno načrtovanje v Evropski uniji

Jezikovno načrtovanje v EU udeležujejo različni projekti. Tako na primer želi portal EUROPA⁵ svojim obiskovalcem omogočiti, da bi iskane podatke prebrali v svojem jeziku ali jeziku, ki ga razumejo, odvisno od značaja podatkov. Po podatkih, pridobljenih na spletni strani o jezikih EU (<http://europa.eu/languages/sl>), so uradni dokumenti na voljo vsaj v jezikih, ki so bili uradni jeziki EU ob njihovi objavi, če že ne v vseh. Drugi dokumenti, ki niso pravno zavezujoči, se največkrat objavljajo v angleščini, francoščini in nemščini. Splošni podatki na domači strani, na delih, ki so neposredno dosegljivi z domače strani, in kazala so, če je le mogoče, na voljo v dvajsetih jezikih EU, ki so veljali za uradne

---

⁵ Portal EUROPA – na tem portalu najdete podatke o jezikih EU; <http://europa.eu/languages/sl/home> (10. 9. 2008).

pred 1. januarjem 2007: angleščini, češčini, danščini, estonščini, finščini, francoščini, grščini, italijanščini, latvijščini, litovščini, madžarščini, malteščini, nemščini, nizozemščini, poljščini, portugalsščini, slovaščini, slovenščini, španščini in švedščini. V treh novih uradnih jezikih EU 27 držav članic (bolgarščini, irščini in romunščini) bodo splošne informacije na voljo, ko se bo povečalo število potrebnih prevajalcev. Izjema pri tem splošnem pravilu so samo nujne ali zelo kratkotrajne informacije. Specializirane informacije so na voljo najmanj v dveh jezikih, ki ju uporabniki takih informacij najpogosteje uporabljajo.

Znotraj jezikovnega načrtovanja v EU poznamo še en projekt, imenovan Skupni evropski referenčni okvir (CEFR⁶), zasnovan na pobudo Sveta Evrope. Cilj dokumenta je doseganje večje enotnosti in preglednosti na področju učenja tujih jezikov v državah članicah EU. Namenjen je tudi izboljševanju možnosti za mobilnost znotraj držav članic, olajšanju priznavanja dokazil o znanju jezika in spodbujanju sodelovanja med izobraževalnimi ustanovami v različnih državah (<http://www.toolproject.eu/index.php?id=37&L=4>, 23. 12. 2008).

3.1.2 Slovenščina kot drugi/tuji jezik in slovensko jezikovno načrtovanje

Med sodelovanjem na Centru za slovenščino kot drugi/tuji jezik Filozofske fakultete (odslej CSD/TJ) sem si pridobila precej izkušenj. Ne samo na področju poučevanja slovenščine kot drugega/tujega jezika (v nadaljevanju SDTJ), ampak sem se dobro seznanila tudi z razlogi, zakaj se nekdo, ki mu je slovenščina tuji jezik, odloči za učenje. Zgodí se, sicer redkokdaj, da se posamezniki učijo novega tujega jezika zaradi lastnega interesa. Pogosteje je, da se morajo udeleženci tečajev SDTJ naučiti jezika predvsem zaradi njihovih službenih potreb. Tega se je treba zavedati in temu ustrezno prilagoditi tudi jezikovno načrtovanje slovenščine.

Menim, da je SDTJ pomembna sestavina sodobne slovenske jezikovne situacije. Med prebiranjem različnih Stabejevih člankov sem našla tudi vzroke za to. In sicer, avtor v več svojih člankih piše, da sta osamosvojitve Slovenije in njena vključitev v EU tisti, ki sta

---

⁶ CEFR – *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*, kar pomeni Skupni evropski referenčni okvir; http://www.coe.int/T/DG4/Linguistic/CADRE_EN.asp (4. 1. 2008).

povzročili rast mednarodne prisotnosti slovenščine v različnih institucijah in tudi v institucijah EU. Vse več ljudi potrebuje ali si želi dejavne jezikovne zmožnosti v slovenščini kot tujem jeziku. Slovensko jezikovno načrtovanje je te procese deloma upoštevalo in že ponudilo nekatere učinkovite rešitve na področju usvajanja in preverjanja jezikovne zmožnosti. Tako Stabeja zanimajo vprašanja, povezana z opisom in s kodificiranjem slovenščine, pa tudi tista, povezana z utrjevanjem statusa slovenščine kot uradnega jezika EU in jezikovno ozaveščenostjo vseh njenih govork in govorcev. Slovenščina kot jezik mora biti pripravljena za to, da jo usvajajo in uporabljajo tudi tuji govorce, če hoče biti moderni jezik s formalno-pravnim statusom uradnega jezika v Sloveniji in EU, pa tudi na ozemljih z avtohtono slovensko skupnostjo v Italiji, Avstriji in na Madžarskem. Kot večkrat izpostavi Stabej, je le tako mogoče za slovenščino še naprej načrtovati status uradnega jezika: če je nihče ne bi usvajal in govoril kot drugi/tuji jezik, bi v sodobni družbi, za katero so značilne tudi migracije in izmenjave informacij v globalnih razmerah, slovenščina najverjetneje izgubila precejšen del statusa, in sicer predvsem zaradi uveljavitve angleščine kot globalnega jezika, v manjšem obsegu pa tudi kakšnega drugega jezika, na primer nemščine in italijanščine, dodaja Stabej. Jezikovno načrtovanje za SDTJ v ožjem smislu pomeni dvoje: zagotavljanje pogojev za to, da se govorce drugih jezikov učijo slovenščine, in za to, da se lahko sporazumevajo v slovenščini. Sklenem lahko s Stabejevo večkrat izpostavljeno tezo, da ima jezikovno načrtovanje za SDTJ bistveno širše jezikovnonačrtovalne posledice za slovensko jezikovno skupnost. To pomeni, da širjenje slovenščine med tujci bistveno pripomore k večji prepoznavnosti Slovenije v okolju izven naših meja. Večja prepoznavnost države pa povzroča tudi večje zanimanje za jezik.

Vendar želim poudariti, da je imel CSD/TJ pomemben nacionalni pomen že pred osamosvojitvijo Slovenije in je že takrat s svojimi dejavnostmi vplival na širjenje slovenščine izven meja Slovenije. Zato bom v diplomskem delu nekaj besed namenila tudi CSD/TJ in njegovim dejavnostim. CSD/TJ (kot posebna enota Oddelka za slovenistiko na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani) se ukvarja s področjem SDTJ. Kot pravijo na CSD/TJ, programi CSD/TJ že od začetka svojega delovanja, tj. več kot štirideset let, kakovostno izpolnjujejo naloge in poslanstvo institucije nacionalnega pomena. Razvoj dejavnosti je bil še hitrejši po letu 1990, tj. po formalni ustanovitvi CSD/TJ, ko so se pod skupnim imenom združili obstoječi slovenistični programi in dejavnosti, povezani s posredovanjem znanja in vedenja o slovenskem jeziku, književnosti ter kulturi doma in v tujini.

V poročilu CSD/TJ piše, da je CSD/TJ v okviru področja slovenščine kot tujega jezika sodeloval pri Nacionalnem programu za jezikovno politiko, ki ga je pripravilo Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije in ga tudi koordinira, Vlada Republike Slovenije pa je leta 1994 imenovala Center za edino pristojno ustanovo za preverjanje znanja slovenščine kot tujega jezika za uradne potrebe (Uradni list Republike Slovenije, št. 47, 1994), na primer za pridobitev državljanstva, opravljanje poklica, za potrebe univerzitetnega študija itd. Prav tako je v Resoluciji o odnosih s Slovenci po svetu, ki je bila sprejeta leta 2002, CSD/TJ v točki 4.1 naveden kot glavni partner države pri ohranjanju in učenju slovenščine med Slovenci po svetu in v zamejstvu.

Na spletni strani CSD/TJ so navedeni programi, ki prav tako potekajo znotraj CSD/TJ in s katerimi lahko utemeljimo njihov nacionalni pomen. Program Slovenščina na tujih univerzah (STU) na primer skrbi za študijsko smer slovenistiko in učitelje na tujih univerzah. Slovenistike se dejavno vključujejo v širšo mednarodno promocijo slovenskega jezika, literature in kulture, med drugim na primer s projektom Prevajanje slovenskih literarnih del, organiziranim leta 2004. Podobna projekta sta še Svetovni dnevi slovenskega filma iz leta 2005 in Svetovni dnevi slovenske literature iz leta 2006. Rast programa STU dobro ponazarjajo številke, saj je bilo leta 1994 v okviru programa zaposlenih 16 lektorjev, program pa je občasno podpiral in sodeloval z 29 tujimi univerzami, leta 2007 pa je na programu STU zaposlenih 26 lektorjev, sodelovanje pa je potekalo z več kot 50 univerzami.

Iz tega lahko sklepam, da se je povečalo tudi število študentov. Torej, zanimanje za slovenščino na tujih univerzah narašča. Po zadnjih podatkih CSD/TJ za šolsko leto 2005/06 je bilo na lektoratih in študijih slovenščine približno 1600 študentov.

Po drugi strani CSD/TJ načrtuje tudi drugačne oblike širjenja slovenščine in slovenističnih vsebin. Med drugim je CSD/TJ oblikoval projekt Slovenščina na daljavo, ki se je odprl za javnost junija 2006 in priskrbel osnovno infrastrukturo za učenje slovenščine prek interneta in študij slovenščine na daljavo, bodisi da se izvaja v obliki samoučenja bodisi z učiteljem mentorjem.

Organiziranost CSD/TJ vpliva na stalno rast in razvoj dejavnosti na področju SDTJ. To zagotavlja z različnimi dejavnostmi, ki so povezane v sedem programov, in sicer: Slovenščina na tujih univerzah; Seminar slovenskega jezika, literature in kulture; Simpozij Obdobja; Tečajji slovenščine; Izpitni center; Izobraževanje; Založništvo. Za boljšo povezanost z drugimi slovenskimi univerzami in zainteresiranimi institucijami pa bi bilo treba na CSD/TJ to področje vpeljati in predvideti osebo za strokovno koordinacijo.

Program STU skrbi za organizacijo lektoratov slovenščine in študijev slovenistike na univerzah po svetu in vzpostavlja ter vzdržuje stike z učitelji in s tujimi univerzami s slovenističnimi študijskimi programi. Posebna skrb je namenjena uveljavljanju slovenističnih znanosti, stalnemu izobraževanju učiteljev in pripravi učnih gradiv, vzpostavljanju povezav med univerzitetnimi slovenistikami po svetu in diplomatskimi predstavništvi ter drugimi slovenskimi institucijami v tujini. Celovita podpora, ki jo program zagotavlja, spodbuja sodoben in kakovosten študij slovenščine ter uspešno delo učiteljev na tujih univerzah, povezovanje slovenistov po svetu in s Slovenijo ter promocijo slovenske kulture, jezika in literature po svetu.

Za uresničitev nalog in ciljev CSD/TJ nacionalni program STU izvaja naslednje dejavnosti:

- poučevanje SDTJ na univerzitetni ravni v tujih državah;
- uveljavljanje in promocija vedenja o slovenščini, književnosti in kulturi v tujini;
- spodbujanje znanstvenega in aplikativnega raziskovanja na tujih univerzah na področju slovenistike;
- krepitev sodelovanja v okviru že delujočih slovenistik na tujih univerzah;
- zavzemanje za povečanje števila slovenistik in sodelovanja z univerzami (izmenjave študentov in učiteljev, znanstvenoraziskovalni projekti), tudi v okviru evropskih in drugih mednarodnih programov;
- zagotavljanje celovite podpore učiteljem slovenščine na tujih univerzah;
- organizacija delovnih srečanj za učitelje slovenščine na tujih univerzah;
- spodbujanje komuniciranja in sodelovanja med učitelji;
- podpora učiteljem pri organizaciji dodatnih dejavnosti in prijavljanju na natečaje;

- sodelovanje pri dodelitvi štipendij študentom in učiteljem s slovenistik v tujini za udeležbo na Seminarju slovenskega jezika, literature in kulture ter Poletni šoli slovenskega jezika;
- skrb za izobraževanje in stalno strokovno izpopolnjevanje ter usposabljanje učiteljev, za učne pripomočke in strokovno literaturo.

Med brskanjem po poročilu in spletnih straneh CSD/TJ sem ugotovila, da so aktivni pri več različnih programih. Med drugim CSD/TJ organizira še mnoge druge programe in sodeluje pri več dejavnostih, kot so Slovenščina na daljavo, Gradivo in pripomočki za kombinirane jezikovne tečaje, Jezik v turizmu, Spices, Tempus.

Slovenščina na daljavo je brezplačno dostopen internetni tečaj, ki je nastal v sodelovanju CSD/TJ, Fakultete za elektrotehniko Univerze v Ljubljani, Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo Republike Slovenije in Urada Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu.

Gradivo in pripomočki za kombinirane jezikovne tečaje poteka v okviru projekta TOOL2 – *Tools for Online and Offline Language Learning (Socrates Lingua)*. Znotraj tega projekta nastajajo jezikovni tečaji na stopnji A2 Evropskega referenčnega okvira za nizozemščino, estonščino, madžarščino, malteščino in slovenščino. Ob gradivu nastajajo tudi priročniki za učitelje in študente. Tečaji bodo fleksibilna kombinacija klasičnega učenja v razredu in učenja na daljavo s pomočjo interneta.

Jezik v turizmu je projekt, s katerim se izdelujeta model in gradivo (učbenik, učni načrt, priročnik za učitelje in samoučenje, slovar ter sistem za ocenjevanje govorne zmožnosti) za učenje štirih slovanskih jezikov: bolgarščine, češčine, slovaščine in slovenščine na treh stopnjah jezikovnega znanja. Gradivo bo namenjeno predvsem zaposlenim v turizmu.

Spices je evropski projekt, pri katerem CSD/TJ sodeluje od oktobra 2005. V okviru projekta se razvijata inovativna metodologija in gradivo za usposabljanje mediatorjev pri medkulturnem sporazumevanju, na primer učiteljev jezika okolja, ki tujcem posredujejo znanja in spretnosti, potrebne za

lažje sporazumevanje v birokratskih situacijah, s tem pa jim posredno omogočajo uspešnejšo integracijo v družbo.

Tempus je projekt, ki želi na Filološki fakulteti Blaže Koneski univerze v Skopju razviti sistem preverjanja in certificiranja znanja makedonščine oziroma tujega jezika, kakršnega imamo v Sloveniji za slovenščino kot tuji jezik. Hkrati pa je cilj ustanoviti tudi center, ki bo na nacionalni ravni izvajal omenjeno preverjanje in izdajal ustrezne certifikate.

CSD/TJ s svojimi dejavnostmi, projekti in z aktivnostmi na več področjih dobro opravlja nalogo promocije slovenščine. Porast števila študentov slovenistike v tujini in vedno večje število lektoratov v tujini pa to dokazujeta.

3.1.3 Jezikovno načrtovanje znanja tujih jezikov

Z globalizacijo je vedno bolj pomembno znanje tujih jezikov, znanje tujih jezikov je ne samo zaželeno, ampak tudi potrebno, zahtevano. In Slovenija pri tem ni nobena izjema. Dolgo časa je slovenski jezikovni prostor veljal za ideal slovenskega jezikovnega načrtovanja in jezikovne (pa tudi narodne) politike, piše Stabej (2002: 261–270). Vse več slovenskih govorcev se mora v določenih poklicnih in življenjskih situacijah sporazumevati v tujem jeziku. Toda po drugi strani je res, da tudi vse več tujcev zaradi delovnih ali osebnih razlogov potrebuje slovenščino pri komunikaciji. Dodaja (prav tam), da je tega vedno več, precej več, kot mislijo ali pričakujejo Slovenci.

3.2 Jezikovna politika

Stabej (2005: 13–22) piše, da jezikovna politika (v nadaljevanju JP) v nasprotju z jezikovnim načrtovanjem zajema tiste družbene dejavnosti, ki na različnih institucionaliziranih ravneh z različnimi formalno-pravnimi dejanji usmerjajo in določajo predvsem status jezika oziroma jezikov v neki družbi. Pri JP gre za celoto vseh jezikovnonačrtovalnih akcij. Stabej trdi (prav tam), da brez rezultatov jezikovnega načrtovanja JP praktično ni mogoča; jezikovno načrtovanje pa je brez JP tudi onemogočeno ali vsaj temeljito oteženo, tako v fazi oblikovanja in v fazi družbenega uveljavljanja.

Če hočemo načrtovati jezik in javno komunikacijo, moramo poznati govorce in njihove potrebe, zmožnosti, znanje, navade ipd. Šele na temelju tovrstnega vedenja lahko gradimo državno JP. Zakon o javni rabi slovenščine, ki ga je Državni zbor Republike Slovenije sprejel 15. julija 2004, v svojem 4. členu obvezuje državo Slovenijo k aktivni JP⁷. Stabej (2005: 13–22) meni, da se v navedenem členu na govorce same nanaša le formulacija jezikovna zmožnost, ni pa popolnoma jasno, širjenje čigave zmožnosti česa naj bi bilo del dejavne JP. Vseh govorcev v slovenskem knjižnem jeziku? Samo nekaterih kategorij govorcev? Kot ugotavlja Stabej (prav tam), je edino telo v okviru vladnih služb, ki je trenutno pooblaščen za nacionalni program za JP, Sektor za slovenščino pri Ministrstvu za kulturo Republike Slovenije. Stabej se sprašuje (prav tam), ali bo ta služba sposobna izdelati predlog takega dokumenta in pripraviti ter omogočiti dovolj izčrpno javno razpravo, preden bo predlog poslan v parlamentarno obravnavo.

Stabej (2005: 13–22) izpostavlja nekaj temeljnih točk, ki bi morale usmerjati nastajanje slovenske JP, da bi kar najbolje opredelili JP:

1. Slovenščina mora biti dostopna vsem govorcem:

a) Gre za dostopnost v izobraževalnem sistemu. Izobraževanje v zvezi s slovenščino je zelo kompleksno; tu avtor izpostavlja, da so nekateri manjkajoči elementi te razsežnosti znani že dolgo časa (na primer odsotnost slovenskega strokovnega jezika/pisanja v slovenskih univerzitetnih programih; odsotnost sistemizirane pomoči tistim učencem v slovenskem šolstvu, ki jim slovenščina ni prvi jezik; odsotnost sofinancirane ponudbe tečajev slovenščine za priseljence ipd.). Vse, kar manjka, na različnih koncih temeljito slabi slovensko jezikovno skupnost.

b) Dostopnost jezikovne infrastrukture, na primer informacije o jeziku, komuniciranju, najrazličnejši priročniki in jezikovnotehnološka pomagala.

---

⁷ Republika Slovenija zagotavlja status slovenščine z dejavno JP, ki vključuje skrb za zagotovitev pravnih podlag njegove rabe, za stalno znanstvenoraziskovalno spremljanje jezikovnega življenja in za širjenje jezikovne zmožnosti ter skrb za razvoj in kulturo jezika (Stabej 2005: 13–22).

c) Država bi morala predvideti oblike sofinanciranja tovrstnih dejavnosti in uvesti temeljiti nadzor učinkovitosti sofinanciranih dejavnosti, da to ne bi bilo prepuščeno tržnim razmeram. Gradnja jezikovnih virov in izdelava jezikovne infrastrukture bi morala po Stabeju (prav tam) postati prioriteta dejavnost, država pa mora zanjo pripraviti učinkovite razpisne pogoje za zagotavljanje učinkovitosti in konkurenčnosti med zainteresiranimi ustanovami. V ospredje državnega sofinanciranja bi morali stopiti tudi dvo- in večjezični infrastrukturni izdelki, na primer slovarji, prevajalniki ipd.

2. Za komunikacijo je potrebno dodatno izobraževanje, kar pomeni obvladovanje jezika samega in hkrati vrsto drugih znanj ter vedenj, pa tudi izoblikovanje bolj odprtega sistema vrednot pri govornih slovenščine (na primer zavestno zviševanje sprejemljivosti pri sporazumevanju z ljudmi, ki imajo drugačno oziroma šibkejšo jezikovno ali sporazumevalno zmožnost, otroci, tujci, starostniki, ljudje s posebnimi potrebami, bolniki ipd.).

Stabej (2005: 13–22) piše, da je za izpolnjevanje zgoraj omenjenih točk treba ustrezno usmeriti in opravljati jezikoslovno raziskovanje. Avtor še izpostavlja (prav tam), da je ključno izhodišče za uspešno raziskovanje avtentičnost: to ne velja le za izbiro analitičnega gradiva, temveč tudi za postavljanje raziskovalnih hipotez v zvezi z jezikovnim védenjem, vedénjem in drugimi družbenimi procesi, povezanimi z jezikom.

Stabej (2000b v Kalin Golob 2003: 257) pa trdi, da Republika Slovenija nima soglasno sprejete JP, od samostojnosti naprej je jezikovno vprašanje zanemarjeno. Formalno-pravno urejanje statusa slovenščine vedno poteka v polemikah in zahtevah po sprejetju novega zakona o slovenščini kot uradnem jeziku Republike Slovenije. S stališča jezikovne kulture je po mnenju Kalin Golob (prav tam) treba pretresti zahteve, ki jih izražajo predlagatelji zakona in njegovi nasprotniki.

Teze za zakonsko ureditev iz leta 2000 v oceni stanja navajajo, da Slovenija nima aktivne oziroma jasne JP, kar je bilo posebej problematično v času, ko smo vstopali v evropske integracije. Kljub ustavnim določilom in členom v posameznih področnih zakonih so predlagalci menili, da potrebujejo nov zakon, katerega cilji so, kot navaja Kalin Golob (2003: 257):

- da se celovito uredi in zagotovi raba slovenščine kot uradnega jezika na vseh področjih javnega sporazumevanja v Republiki Sloveniji;
- da se s predvidenim spodbujanjem, svetovanjem, z upravnimi mehanizmi, tudi s kazenskimi sankcijami, skuša zagotoviti doslednejše uresničevanje zakonodaje, ki se nanaša na rabo slovenščine (izboljšanje jezika).

3.2.1 Obrisi slovenske jezikovne politike

Kot pravi Stabej (2006: 309), se aktualizacija pojmovanja JP zdi možna zaradi posebnega trenutka v Sloveniji. V drugi polovici 90. let prejšnjega stoletja in prvih štirih letih 21. stoletja je bil v jezikovnopolitičnem smislu najbolj izpostavljen zakon o slovenščini, vsebinsko pa pridruževanje Slovenije EU s konkretnimi dilemami v zvezi s tem procesom. Z vstopom Slovenije v EU 1. maja 2004 se je ta proces zaključil. Po Stabejevih besedah (prav tam) se je s tem končalo tudi neko obdobje razvoja in zorenja Slovenije kot prepoznavne samostojne države.

3.2.2 Delovanje slovenske jezikovne politike

O delovanju JP piše tudi Škiljan (2003: 87 v Stabej 2006: 319), ki za slovensko jezikovno situacijo izpostavlja naslednje:

- vstop v EU ne bo ne v komunikacijskem ne v simbolnem vidiku ogrozilo etnične identitete slovenske jezikovne skupnosti;
- status slovenščine kot nacionalnega in uradnega jezika ter kot temeljnega sredstva javne komunikacije ni treba močnejše zakonsko regulirati; določena deregulacija in zmanjšanje zakonodaje na tem področju bi olajšalo razvoj funkcionalnosti jezika;
- status slovenščine kot uradnega jezika EU ne bo bistveno spremenil njegovega položaja v EU; večji vpliv bi imela njegova prisotnost kot enega od »rotirajočih« na omejenem seznamu delovnih jezikov v organih EU;

- slovenščino bi morali v EU promovirati med strokovnjaki različnih profilov kot idiom, ki omogoča primarni komunikacijski pristop k južnoslovanskim prostorom;
- predvidljiva je povečana prisotnost drugih jezikov (posebno angleščine) v določenih (precej omejenih) področjih javne komunikacije v Sloveniji; da bi slovenščina ostala konkurenčna tudi na teh področjih, se je treba pri načrtovanju korpusa bolj usmeriti k razvijanju funkcionalnosti kot pa k eksplicitnem normiranju;
- sedanja visoka stopnja zaščite jezikovnih pravic »avtohtonih« manjšin se ni lahko – brez škode za slovenščino – razširila tudi na »neavtohtone« manjšine;
- na področju jezikovnega izobraževanja bi morali razdelati že prisotni model, ki nudi v čim zgodnejši dobi čim večje število jezikov in ki razvija trijezičnost ali štirijezičnost pri čim mlajši populaciji.

Po Škiljanovem mnenju vstop Slovenije v EU ne ogroža identitete Slovencev. Poudarja, da EU pozitivno vpliva na razvoj jezika, vendar se status slovenščine v EU, kot enega izmed uradnih jezikov v EU, v množici ostalih jezikov ne bo spremenil. Samo v času predsedovanja, ko je bila slovenščina delovni jezik EU oziroma kot ga poimenuje Škiljan »rotirajoči« jezik. Če želimo, da slovenščina ostane konkurenčna, je treba tako uravnati načrtovanje jezika. Poudarja tudi, da se je treba zavzeti za učenje tujih jezikov pri celotni populaciji, predvsem pa pri mladih.

3.2.3. Jezikovna politika v Evropski uniji

To poglavje sem posebej izpostavila, ker me je zanimalo, kako se JP v EU razlikuje od JP v Sloveniji in kako JP EU vpliva na položaj posameznih jezikov držav članic EU.

Razpravljavci, ki se ukvarjajo z vprašanji jezikovnega položaja v EU, se strinjajo, da JP EU ni bila nikoli izrecno izoblikovana (Leitner 1991: 284 in Gifreu 1996: 127 v Kalin Golob 2003: 260). Zadnji člen Rimske pogodbe tako po njihovem mnenju le opisuje prakso, ko določa, da je dokument sestavljen v posameznih izvornikih v različnih jezikih in da so vsa besedila enako avtentična. Pravno gledano, kot temeljno normo za uravnavanje jezikovnih vprašanj štejem prav ta, 248. člen Rimske pogodbe, ki je zajet v 248. členu pogodbe o Evropski gospodarski skupnosti (EGS) in 225. členu pogodbe o Evropski skupnosti za jedrsko energijo (Evratom): »Ta pogodba je izvornik v nemščini, francoščini, italijanščini in nizozemščini, pri čemer je vsako besedilo enako obvezujoče.« (Loehr 1998: 50 v Kalin Golob, prav tam).

Kalin Golob (2003: 255) izpostavlja področja, kjer so se slovenski pogajalci ob vstopu Slovenije v EU dotaknili jezikovne problematike. Ta so:

- ob vprašanih prostega pretoka blaga (označevanje izdelkov v slovenskem jeziku sodi k varstvu potrošnikov);
- na davčnem področju (predvidene so olajšave za prenosnike besed, slike in zvoka);
- na pravu družb (posloводства podjetij naj pri nas zagotovijo notranje sporazumevanje zaposlenih v slovenskem jeziku) – EU je tej zahtevi nasprotovala, tudi pogajalec Janez Potočnik meni (Kalin Golob 2003: 255), da je treba to spremeniti, po njegovem mnenju to ni vprašanje v zvezi z vključevanjem v EU, ampak vprašanje globalizacije svetovnega gospodarstva);
- v kmetijstvu (označevanje vin v domačem in enem tujem jeziku);

- pri avdiovizualni kulturi (kjer se pojavljajo težave zaradi kvot evropskih del in del neodvisnih producentov, Slovenija je zato zaprosila za dveletno prilagoditveno obdobje).

Kalin Golob (2003: 255) piše, da JP vpliva na uspešnost jezikovnega načrtovanja, zato bi morala biti JP tesno povezana z jezikovno kulturo, pri tem pa avtorica izpostavlja predvsem vlogo oblasti. Splošno sprejeta definicija jezikovnega načrtovanja se nanaša na vsa zavestna prizadevanja, ki vplivajo na sestavo ali vlogo jezika. V tem smislu je, kot meni Kalin Golob (prav tam), jezikovna kultura pomemben del jezikovnega načrtovanja, pri katerem je v ospredju delo strokovnjakov jezikoslovcev.

Jezikovno načrtovanje in JP sta medsebojno zelo povezani dejavnosti. Če želimo, da ima nek jezik enakopravni položaj drugim jezikom, je treba zagotoviti dobro načrtovanje jezika in jezikovno politiko, ki bo načrtovanje uresničila. Sicer ti dve dejavnosti nista edini, ki vplivata na status nekega jezika, ampak brez tega zagotovo ne moremo pričakovati enakopravnosti med različnimi jeziki.

4. URADNI JEZIK IN DELOVNI JEZIK

Že večkrat sem omenila status slovenščine kot uradnega jezika v EU. Njen status sem primerjala z ostalimi jeziki, predvsem z angleščino in s francoščino, ki sta vseskozi tudi delovna jezika v institucijah EU. V tem poglavju bom opredelila pojma uradni jezik in delovni jezik.

4.1 Uradni jezik

Slovar slovenskega knjižnega jezika – SSKJ (2000) opredeljuje uradni jezik kot jezik, ki je z zakonom določen za uradno poslovanje.

Uradni jezik, kot ga opredeljuje Ada Vidovič Muha (2003: 15), je jezik uradnih govornih položajev. SSKJ (2000) opredeljuje govorni položaj kot položaj, ki je določen z udeleženci, vsebino, namenom, obliko jezikovnega sporočanja in kar vpliva na izbiro jezikovnih sredstev. Uradni jezik je torej jezik, ki ga uporabljamo v t. i. uradnem govornem položaju, na primer znotraj uradnih institucij.

Do ureditve vprašanja uradnih jezikov v takratni Evropski skupnosti, predhodnici današnje EU, je prišlo leta 1958. Janez Kranjc (2002: 1118–1119) piše, da je takrat tedaj imenovani Svet Evropske skupnosti s prvo uredbo določil uradne in delovne jezike. Pri tem avtor (prav tam) izpostavlja, da je bila na primer Pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti za premog in jeklo, ki je bila podpisana 18. aprila 1951 v Parizu, sicer sklenjena v štirih jezikih, vendar je bilo avtentično le francosko besedilo. T. i. Rimska pogodba o ustanovitvi Evropske skupnosti, ki je bila podpisana 25. marca 1957, je bila sklenjena v francoščini, nizozemščini, italijanščini in nemščini, vsa štiri besedila pa so bila avtentična. Z vsako širitvijo se je število uradnih in delovnih jezikov povečalo. Danes je teh jezikov triindvajset. Pogodba je postavila okvir za urejanje vprašanja jezikov v posameznih institucijah EU. Določila je, da bo EU postavljala jezikovna pravila soglasno in tako uvedla načelo jezikovne enakopravnosti, da pa to ne velja za postopkovna pravila Evropskega sodišča. EU si ne sme privoščiti nobene diskriminatornosti glede uradnosti državnih jezikov. Zato velja, da so vsi državni jeziki članic hkrati tudi uradni, delovni in enakopravni jeziki EU, kar pomeni, da ima vsak državljan v institucijah EU pravico postaviti vprašanje in dobiti odgovor v svojem (nacionalnem) jeziku. EU zato v svojih

institucijah (Evropskem parlamentu v Strasbourgu, Evropski komisiji v Bruslju, Sodišču v Luksemburgu ter v nekaterih drugih institucijah) zagotavlja obsežen »jezikovni servis« za prevajanje, tolmačenje in lektoriranje. Načelo enakopravne zastopanosti jezikov se uveljavlja na simbolno zelo izpostavljenih mestih, na primer v potnih listih držav članic, ki imajo besedilni del v vseh uradnih jezikih. To Stabej (2002: 85–116) imenuje za primer simbolne funkcije, nasprotni pol pa je obveza, da imajo vse države članice ves veljavni skupni pravni red EU, t. i. *acquis communautaire* (približno 80.000 strani pravnih dokumentov), na voljo v svojem državnem jeziku. Tudi na spletnih straneh EU lahko opazimo ekstenzivno večjezičnost (<http://europa.eu.int>); šele znotraj posameznih strani lahko naletimo na dokumente, ki so dostopni samo v nekaterih jezikih.

4.1.1 Slovenščina kot uradni jezik

Skozi celotno diplomsko delo poudarjam uradno enakopravnost slovenščine ostalim jezikom držav članic EU. Vendar ne smemo pozabiti, da je slovenščina status uradnega jezika imela že pred vstopom v EU. In sicer, z ustavo Socialistične republike Slovenije iz leta 1974 (Uradni list SRS, 6–44/1974) je slovenščina formalno-pravno postala uradni jezik.

Ne glede na razliko med ustavno določeno in praktično rabo slovenščine v Socialistični federativni republiki Jugoslaviji (neenakopraven položaj v Jugoslovanski ljudski armadi, skupščini in drugih skupnih organih) je bil šele takrat (Toporišič 1991: 272 v Kalin Golob 2001: 219) z 212. členom ustave dan pravni temelj za odločnejše uveljavljanje jezikovnih pravic pri uradnih dejanjih državnih in drugih organov in hkrati argument v procesu slovenskega osamosvajanja (Kranjc 1998: 181 v Kalin Golob, prav tam).

Ustava Republike Slovenije (Uradni list Republike Slovenije, št. 33/1991) v 11. členu določa, da je uradni jezik v Sloveniji slovenščina. Na območju občin, kjer živita italijanska in madžarska narodna skupnost, je uradni jezik tudi madžarščina in italijanščina. Janez Kranjc (1998: 182 v Kalin Golob 2001: 219) meni, da je razlog za tako ustavno ureditev jasn, saj pravi, da je slovenščina v samostojni državi bistveni element nacionalne identitete oziroma tista prvina, brez katere bi le težko govorili o narodu. Ohranitev slovenščine je potemtakem pogoj za ohranitev slovenskega naroda. Kranjc (prav tam) meni, da ne potrebujemo emocionalnih in proti vsemu tujemu naperjenih razprav, ne

smemo se zapirati v svojo majhnost, ampak se moramo samozavestno odpreti novim možnostim: s spoštovanjem do lastnega jezika in njegovih zmožnosti, ki so bile pred vstopom v EU postavljene pred velik izziv. Potrebujemo institucionalno skrb za razvoj knjižnega jezika, ustanavljanje institucij, ki bodo skrbele za usposabljanje izrazij vseh strok; potrebujemo politike, ki bodo s svojim ravnanjem, védenjem in vedenjêm s samoumevnostjo izkazovali slovenščini položaj enakopravnega evropskega jezika.

4.1.2 Status slovenščine v zgodovini

Omenila sem, da je imela slovenščina status uradnega jezika že pred vstopom v EU. V tem poglavju bom primerjala položaj slovenščine v zgodovini in danes. Razložila bom tudi dejavnike, ki so vplivali na takšno stanje.

S slovenščino in z njenim položajem v zgodovini se ukvarja Kranjc (2002: 1113), ki piše, da je nezadovoljstvo z jezikovno politiko vlade prišlo v polni meri na dan z marčno revolucijo in s programom Zedinjene Slovenije. Prvi vidnejši uspeh marčne revolucije na tem področju je bila uvedba državnega in deželnih zakonikov (uradnih listov), v katerih so bili objavljeni državni in deželni predpisi v za deželo običajnem jeziku in nemščini. Uredba notranjega in pravosodnega ministrstva je 2. aprila 1849 opredelila deset v deželi običajnih jezikov, med katerimi je bila tudi slovenščina, ki ga uredba enači z vindiš in s kranjskim književnim jezikom. Izhajanje državnega in deželnih zakonikov pa je seveda pokazalo vsebinske pomanjkljivosti slovenščine. Hitro se je namreč pokazalo, da slovenščina nima dovolj razvitega strokovnega pravnega izrazja in da problem uradne rabe slovenščine ni bil le politične, marveč tudi strokovne narave, še dodaja Kranjc (prav tam).

Z dnem pridružitve Slovenije EU je slovenščina postala eden od uradnih jezikov EU v skladu z načeli ohranjanja kulturne identitete, enakopravnosti evropskih kultur, kulturne avtonomije narodov ter načel enakopravnosti držav članic. Monika Kalin Golob (2003: 264) ob tem poudarja, da je evropsko sklicevanje razumljivo, saj sodi problematika jezikov h kulturni politiki, katere pravno podlago zagotavlja Amsterdamska pogodba o EU v 151. členu (nekdanjem členu 128). Jezikovno problematiko pa določa ta pogodba v 314. členu, kjer so predpisane stare, že navedene določbe, da je poleg štirih jezikov Rimske pogodbe avtentično tudi vsako besedilo držav članic, ki so se pridružile kasneje.

Menim, da je vstop Slovenije v EU pripomogel k večji prepoznavnosti slovenščine v Evropi in svetu sploh. EU namreč določa, da so vsi dokumenti EU zapisani v vseh jezikih držav članic EU, tako tudi slovenščine. In vsaj tako omogoča uradno enakopravnost vsem 23 jezikom EU. To pa zagotovo vpliva na razvoj jezika in s tem na večjo seznanjenost s slovenščino.

4.2 Delovni jezik

Uradni jezik ne pomeni nujno delovnega jezika. Na primer, slovenščina je z vstopom v EU pridobila status uradnega jezika EU. Medtem ko je imela status delovnega jezika samo med polletnim predsedovanjem Slovenije Svetu EU. Takrat je bila slovenščina v ospredju in tako imela enako vlogo kot angleščina in francoščina, ki sta vseskozi delovna jezika EU.

Pojem delovni jezik (nemško *Arbeitsprache*) zasledimo v aktih EU. Vidovič Muha (2003: 12) pravi, da gre za najustvarjalnejši in s tem najbolj živ jezik, saj je vezan predvsem na (še) ne formalizirano (pravno ipd.) dokončno strokovno komunikacijo – predvsem ustno pa tudi pisno. Zdi se, da realnost jezikovne razgibanosti v EU omejuje izbiro predvsem na globalni jezik, se pravi angleščino, saj jo obvlada 50 % prebivalcev EU.

Kot piše na spletnih straneh SVREZ-a, 1. člen Uredbe št. 1 določa, da so vsi uradni jeziki hkrati tudi delovni jeziki, a se termin delovni jeziki EU danes v glavnem uporablja za angleščino in francoščino, v zelo majhnem obsegu nemščino – torej jezike, v katerih se dnevno sporazumevajo uslužbenci znotraj institucij EU, kadar se sestajajo v večjezičnih notranjih sestavah, in v katerih se pripravljajo nekateri njihovi interni in pripravljalni dokumenti.

4.3 Slovenščina kot uradni in delovni jezik Evropske unije

Število uradnih jezikov v EU se je po zadnjih širitvah v letih 2004 in 2007 povečalo z 11 na 23 (med njimi je tudi slovenščina), kar je vprašanje večjezičnosti postavilo v središče evropske politike. Kot sem že večkrat omenila, večina komunikacije poteka v angleščini in francoščini, jezik posamezne države pa dobi poseben status v času njenega predsedovanja Svetu EU. Slovenščina je tako v začetku leta 2008 (med predsedovanjem Svetu EU od 1. januarja 2008 do 1. julija 2008) dejansko postala tretji delovni jezik EU, na kar so se po

podatkih s spletne strani <http://evropa.gov.si/novice/2007-2/>, 23. 12. 2008 v vladni prevajalski službi dejavno pripravljali z usposabljanjem in javnimi natečaji za tolmače in prevajalce.

Slovenščina je med predsedovanjem Svetu EU stopila v ospredje jezikov v EU, temu ustrežno se je povečalo tudi zanimanje za naš jezik in tudi večje poklicno ukvarjanje z jezikom. Zato je Slovenija rabi slovenščine namenila veliko pozornost. Namreč, jezik predsedujoče države, kot meni Valter Mavrič, vodja Slovenskega oddelka za prevajanje v EP, s katerim sem opravila intervju, je poleg zakonskega soodločanja in posvetovanja, najbolj opazen med plenarnimi zasedanji EP, ko predstavniki predsedujoče države v imenu Sveta EU poročajo EP, se o določenih aktualnih dogodkih izražajo in odgovarjajo na vprašanja poslancev. Ustna komunikacija med plenarnimi zasedanji je bila v času predsedovanja Slovenije Svetu EU vedno v slovenščini. Po podatkih, pridobljenih na spletni strani SVREZ-a, je bila Slovenija hkrati zavezana upoštevati pravne podlage s tega področja, ki določajo uporabo uradnih in delovnih jezikov EU, ter ustaljene običaje in tradicijo, ki se upoštevajo ob predsedovanjih. Kjer je bilo glede na prej navedene pogoje mogoče uporabljati slovenščino in hkrati zagotavljati učinkovito vodenje različnih sestav Sveta EU, je Slovenija to tudi storila. Ob tem SVREZ opozarja, da se je uporaba vseh uradnih jezikov pri delu na najnižji operativni ravni izkazala za neučinkovito, zato se je uveljavil sistem treh delovnih jezikov – uporaba angleščine, francoščine in nemščine kot osnovnega sredstva komuniciranja pri vodenju EU.

5. EVROPSKA UNIJA

Za boljše razumevanje nadaljevanja dela bom razložila pojma EU in institucija EU. Opisala bom pomen in dejavnosti EU ter poskusila odgovoriti na vprašanje, ali vstop v EU res predstavlja priložnost za razvoj jezika. Opredelila bom tudi vlogo institucij EU pri jezikovni ureditvi, kako se ta kaže, zakaj je pomembna, kje je določena, predstavila pa bom tudi dejansko stanje jezikov in predvsem slovenščine v praksi.

EU ni zvezna država, kot so to Združene države Amerike. Prav tako tudi ni samo organizacija za sodelovanje med vladami, kot so to Združeni narodi. Pravzaprav je edinstvena. Države, ki sestavljajo EU (države članice), ostanejo neodvisne suverene države, vendar svojo suverenost združujejo, da pridobijo moč in svetovni vpliv, kakršnih nobena od njih ne bi mogla imeti samostojno. Združevanje suverenosti v praksi pomeni, da države članice del svojih pooblastil pri odločanju prenesejo na institucije EU, ki so jih ustanovile, tako da se o posebnih zadevah skupnega interesa lahko demokratično odloča na evropski ravni (SLO in EU 2003: 137).

5.1 Institucije Evropske unije in druga telesa

Države članice EU odločitve sprejemajo v skupnih institucijah. Te so Evropska komisija, Svet EU, Evropski parlament, Evropsko sodišče in Računsko sodišče. Najvišje politično telo EU pa je Evropski svet. Institucionalna struktura EU je zasnovana tako, da omogoča predstavljanje interesov vseh držav članic, državljanov EU in nadnacionalni interes EU, sam proces sprejemanja odločitev pa teži k usklajevanju različnih interesov, torej k iskanju rešitev, sprejemljivih za vse (SLO in EU 2003: 137).

Na splošno so v proces odločanja EU, in zlasti v postopek soodločanja, vpletene tri glavne institucije, ki so:

- EP, ki zastopa državljane EU, ti pa ga neposredno volijo;
- Svet EU, ki zastopa posamične države članice;
- Evropska komisija, ki se zavzema za interese EU kot celote.

5.1.1 Evropski parlament

EP je zakonodajni organ, ki skupaj s Svetom EU sprejema zakonodajo in potrjuje proračun EU, ki ga pripravi Komisija. Parlamentarci so od leta 1979 voljeni na neposrednih volitvah v EP, v parlamentu pa se poslanci povezujejo po političnih skupinah in ne po nacionalnosti. EP trenutno šteje 27 članic in 785 poslancev. Zastopajo interese svojih volivcev, torej državljanov EU, njihov mandat pa je petleten. Sedež ima v Strasbourgu, vendar deluje v treh krajih: v Strasbourgu, Bruslju in Luksemburgu. Razlogi za to so zgodovinski, saj institucije EU že od ustanovitve dalje delujejo v teh treh mestih. V Strasbourgu, simbolu francosko-nemške sprave, je tudi sedež Sveta EU, od leta 1952 dalje pa se v tem mestu odvija večina zasedanj EP. V protokolu Amsterdamske pogodbe iz leta 1997 piše, da ima EP sedež v Strasbourgu, kjer poteka dvanajst mesečnih plenarnih zasedanj, vključno s proračunskim. Dodatna plenarna zasedanja potekajo v Bruslju. Generalni sekretariat EP in njegove službe ostajajo v Luksemburgu. Iz praktičnih razlogov pa del uradnikov in sodelavcev političnih skupin dela v Bruslju«.

EP izvaja demokratični nadzor nad dejavnostmi EU. Pri tem si lahko pomaga tudi z ustanavljanjem začasnih preiskovalnih odborov. To je storil že večkrat, na primer v primeru »bolezni norih krav«, ko je bila na osnovi parlamentarne preiskave ustanovljena Evropska veterinarska agencija. EP je poskrbel tudi za ustanovitev Evropskega urada za boj proti goljufijam (OLAF⁸). EP ima ključno vlogo pri imenovanju Komisije. Potrdi ali zavrne imenovanje predsednika Komisije, opravi razgovore s kandidati za komisarje in odloča, ali bo potrdil imenovanje Komisije kot celote. Parlament ima tudi pravico, da glasuje o nezaupnici Komisiji: če za nezaupnico glasuje absolutna večina poslancev in dve tretjini na glasovanju prisotnih poslancev, mora Komisija odstopiti. Do sedaj takšna nezaupnica še ni bila izglasovana, je pa možnost njene uporabe vplivno sredstvo za preprečevanje zlorab. Parlament nenehno nadzira delovanje Komisije s proučevanjem številnih poročil, ki mu jih o izvajanju svojih nalog na političnem, zakonodajnem in proračunskem področju predloži Komisija (SLO in EU 2003: 137; EP 2004: 9–24).

Glede jezikovne ureditve institucij EU se bom osredotočila predvsem na EP, ki se od ostalih institucij EU razlikuje po svoji obvezi, da zagotavlja popolno večjezičnost.

---

⁸ OLAF je kratica za Evropski urad za boj proti goljufijam; <http://www.eu4journalists.eu/index.php/dossiers/slovenian/C43> (4. 1. 2008).

5.1.1.1 Večjezičnost v Evropskem parlamentu

V EP je vsak jezik EU enako pomemben. Po podatkih s spletne strani o večjezičnosti v EP so vsi parlamentarni dokumenti (na primer evropske pogodbe) objavljeni v vseh uradnih jezikih EU. Zaradi te večjezičnosti institucij EU ima vsak poslanec pravico do uporabe kateregakoli uradnega jezika. Institucije EU pa so zaradi večjezičnosti dostopnejše in preglednejše državljanom, kar zagotavlja demokratično delovanje.

Večjezičnost se vse pogosteje omenja kot ključno sredstvo za ekonomski razvoj in komunikacijski preboj. Države med polletnim predsedovanjem Svetu EU običajno ta nasvet upoštevajo in tako je bila to velika priložnost tudi za predstavitev slovenščine, pri čemer je ključna močna in učinkovita služba za prevajanje in tolmačenje v Sloveniji in pri institucijah EU. Vsem državljanom EU mora biti do zakonodaje, ki jih zadeva, omogočen neposreden dostop v jeziku njihove države. Ker ima vsak državljan EU pravico, da ga izvolijo za evropskega poslanca, od poslancev EP tudi ne moremo pričakovati tekočega znanja širše uporabljenih jezikov. Pravica vsakega poslanca, da bere parlamentarne dokumente, posluša razprave in se izraža v svojem lastnem jeziku, je izrecno opredeljena v poslovniku EP. Poleg tega mora EP kot zakonodajalec zagotoviti neoporečno kakovost vseh sprejetih zakonskih besedil v vseh jezikih EU. Kot piše na spletnih straneh o večjezičnosti v EP, te določbe evropskim državljanom omogočajo, da sledijo parlamentarnemu delu, zastavljajo vprašanja in dobivajo odgovore v svojem lastnem jeziku.

Zaradi omenjene večjezičnosti se EP (EP 2004: 9–12) sooča z velikimi zahtevami, zato kar tretjina zaposlenih dela na področju prevajanja, omejitve pa predstavljajo tudi različne lokacije dela. Stroški delovanja EP znašajo 2,6 evra na prebivalca EU letno, kar je 1,2 odstotka skupnega proračuna EU. Številni prevajalci in tolmači so tisti, ki omogočajo, da delo EP poteka v vseh uradnih jezikih EU.

5.1.2 Svet Evropske unije

Interesi držav članic so zastopani v Svetu EU (imenovan tudi Svet ministrov ali Ministrski svet), kjer vsaki državi pripada določeno število glasov. Razdelitev glasov je pomembna, kadar članice odločitev ne sprejemajo s soglasjem, temveč s kvalificirano večino. Število glasov posamezne članice načeloma odraža število prebivalstva države, zaradi splošne

uravnoveženosti moči članic pa so pomembni tudi demografski, gospodarski in politični dejavniki. Za sprejetje večine zakonodajnih aktov je potrebna posebna kvalificirana večina (približno dve tretjini glasov), za politično občutljiva področja pa se še vedno uporablja soglasje. Svet potrjuje tudi mednarodne pogodbe in dogovore, ki jih v imenu EU sklepa Komisija (SLO in EU 2003: 143).

5.1.3 Evropski svet

Evropski svet je najvišje politično telo, ki je sicer izven institucionalnega okvira EU, vendar je izjemnega pomena, saj oblikuje splošna priporočila in politične smernice razvoja EU. V njegovem okviru se redno sestajajo predsedniki držav oziroma vlad držav članic EU in predsednik Komisije. Politično najtežja in najpomembnejša vprašanja se tako rešujejo na teh vrhunskih sestankih in se zapišejo v obliki t. i. predsedniških zaključkov, ki so podlaga za nadaljnje delo institucij EU. Svoja priporočila mu posreduje tudi EP, predsednik EP pa nagovori Svet na vsakem zasedanju. Po zasedanjih predsednik Evropskega sveta Parlamentu predloži poročilo. Evropska ustava predvideva, da bo predsednik Evropskega sveta izvoljen za dve leti in pol, zasedanja evropskega sveta, t. i. »srečanja na vrhu«, pa bodo najmanj štirikrat letno (SLO in EU 2003: 137; EP 2004: 25).

5.1.4 Evropska komisija

Evropska komisija je institucija, ki ima pobudo pri oblikovanju zakonodaje EU, vodi evropske skupne politike, izvaja proračun in bdi nad spoštovanjem Pogodb. Imenovana je za pet let, imenovanje pa mora odobriti EP, ki mu je tudi odgovorna. Skrbi za uresničevanje nadsionalnega interesa EU kot celote in je varuh pogodb. V okviru svojih nalog ima izključno pravico pripravljanja predlogov zakonodajnih aktov, skrbi za izvajanje zakonodaje, za izvajanje proračunske politike in tudi za predstavljanje EU navzven. Delo Komisije vodijo komisarji, predseduje pa ji predsednik. Komisarji ne smejo biti vezani na nikakršna navodila s strani vlade svoje matične države, temveč morajo kot neodvisni delovati v splošnem interesu EU (SLO in EU 2003: 137).

5.1.5 Drugi organi, ki prav tako delujejo v okviru Evropske unije

Poleg zgoraj naštetih institucij EU poznamo tudi druge organe, ki delujejo znotraj EU.

Ti organi (http://europa.eu/institutions/index_sl.htm, 23. 9. 2008) so:

- Evropsko računsko sodišče, ki izvaja zunanji finančni nadzor nad porabo proračuna EU;
- Evropsko sodišče bdi nad pravom EU in skrbi za pravilno in dosledno izvajanje evropske zakonodaje v državah članicah EU (varuje evropska načela pravne države);
- Posvetovalno telo Evropski ekonomsko-socialni odbor zastopa civilno družbo, delodajalce in delojemalce;
- Posvetovalno telo Odbor regij zastopa regionalne in lokalne organe;
- Evropska investicijska banka financira naložbene projekte EU in z Evropskim investicijskim skladom pomaga majhnim podjetjem;
- Evropska centralna banka je odgovorna za evropsko monetarno politiko;
- Evropski varuh človekovih pravic preiskuje pritožbe o nepravilnostih institucij in organov EU;
- Evropski nadzornik za varstvo podatkov varuje zasebnost osebnih podatkov posameznikov;
- Urad za uradne publikacije Evropskih skupnosti objavlja informacije o EU;
- Evropski urad za izbor osebja zaposluje osebje za institucije in druge organe EU;
- Naloga Evropske šole za upravo je nuditi usposabljanje s posebnih področij za člane osebja EU;

- Posebne agencije, ki so bile ustanovljene za opravljanje tehničnih, znanstvenih in upravljaljskih nalog.

Pooblastila in naloge institucij so zapisana v pogodbah, ki so temelj za vse, kar počne EU. Določajo tudi pravila in postopke, ki se jih morajo držati institucije EU. O pogodbah se dogovorijo predsedniki držav in/ali vlad vseh držav EU, nato pa jih ratificirajo nacionalni parlamenti.

5.2 Jezikovna ureditev Evropske unije

Zaradi velikega števila držav članic EU in tako tudi večjezičnosti, kot ene izmed bistvenih lastnosti EU, je jezikovna ureditev EU zelo pomembna, ki mora biti natančno določena, da se izognemo nevšečnostim. Zato bom ta del diplomskega dela posvetila predvsem jezikovni ureditvi institucij EU. Opisala bom delovanje institucij EU, vendar bom ob tem izpostavila razliko med pravno določeno jezikovno ureditvijo v institucijah EU in uporabo jezika v praksi. Menim namreč, da enakopravna uporaba vseh jezikov v institucijah EU v praksi ni možna, ampak se izbere najbolj razširjen jezik, kot sta na primer angleščina in francoščina. V nadaljevanju bom navedla tudi vzroke za to.

EU temelji na načelu različnosti kultur, običajev in prepričanj. Sem sodijo tudi jeziki. To je naravno za celino, kjer se govori toliko jezikov. Uradni jeziki držav EU spadajo v tri jezikovne skupine: indoevropsko, ugrofinsko in semitsko. Jezikovna različnost je postala vidnejša, ker imajo ljudje več stikov s tujci kot kdajkoli prej. Vedno več je priložnosti za sporazumevanje v tujem jeziku, pa naj gre za študentske izmenjave, priseljevanje, poslovanje na vedno bolj povezanem evropskem trgu, turizem ali preprosto za globalizacijo. Podatki SVREZ-a kažejo, da 22. člen Listine o temeljnih pravicah EU iz leta 2000 določa, da mora EU spoštovati jezikovno različnost, 21. člen pa prepoveduje diskriminacijo na podlagi jezika. Spoštovanje jezikovne različnosti je skupaj s spoštovanjem posameznika, z odprtostjo do drugih kultur in s strpnostjo do drugih temeljna vrednota EU. To načelo se uporablja za 23 uradnih jezikov EU, pa tudi za mnoge regionalne in manjšinske jezike, ki jih govorijo le manjši deleži prebivalstva. Zato, kot piše SVREZ, EU ni talilni lonec, ki zmanjšuje razlike, ampak prostor, v katerem je različnost vrlina. Tudi v Lizbonski pogodbi, ki so jo voditelji držav članic EU podpisali decembra

2007, je zapisano, da EU spoštuje svojo bogato kulturno in jezikovno različnost ter skrbi za varovanje in razvoj evropske kulturne dediščine.

5.3 Pravna ureditev jezikov držav članic Evropske unije

Za izhodiščno načelo EU Kranjc (2002: 1118) šteje 6. člen Maastrichtske pogodbe, ki pravi, da bo EU spoštovala narodne samobitnosti držav članic. V zvezi z jeziki je določena Pogodba o EU, ki si bo prizadevala razvijati evropsko razsežnost izobraževanja, predvsem s poučevanjem in širjenjem jezikov držav članic. Pogodba hkrati določa, da ima vsak državljan EU pravico pisati organom ali telesom skupnosti v enem od pogodbenih jezikov in dobiti odgovor v istem jeziku.

EU deluje po načelu večjezičnosti in javno posluje v uradnih jezikih vseh držav članic. Pravna podlaga jezikovne ureditve EU je določena v:

- Uredbi Sveta št. 1 iz leta 1958;
- 21., 290. in 314. členu Pogodbe o ustanovitvi takrat imenovane Evropske skupnosti;
- 53. členu Pogodbe o EU;
- 58. in 61. členu Akta o pogojih pristopa Republike Bolgarije, Češke republike, Republike Estonije, Republike Ciper, Republike Latvije, Republike Litve, Republike Madžarske, Republike Malte, Republike Poljske, Republike Romunije, Republike Slovenije in Slovaške republike k Evropski uniji in prilagoditvah Pogodb, na katerih temelji EU;
- poslovnih institucij EU.

Tudi SVREZ na svojih spletnih straneh navaja temeljne poteze jezikovne ureditve, ki so:

- zakonodajni in politični dokumenti, ki jih sprejemajo institucije EU in se redno prevajajo v vse uradne jezike;
- tolmačenje je zagotovljeno za vse uradne sestanke na ministrski ravni in vse sestanke, na katerih se sprejemajo odločitve;
- na zasedanjih EP lahko vsak poslanec govori v svojem prvem jeziku;

- vsak državljan EU ima pravico pisati institucijam in organom EU v enem od 23 jezikov pogodb in dobiti odgovor v istem jeziku.

SVREZ piše, da vsaka država, ki pristopi k EU, mora pred pristopom pripraviti celotni veljavni pravni red EU v svoji jezikovni različici, zato da so državne institucije in državljani seznanjeni z vsemi obveznostmi, ki izhajajo iz članstva. S približevanjem datuma pristopa prevzamejo odgovornost za pravni red EU v novih jezikih institucije EU, predvsem Komisija in Svet, ki morata pripraviti verodostojno različico veljavnih pravnih aktov v novih jezikih za objavo v Posebni izdaji Uradnega lista EU. Od prvega dne članstva morajo obstajati oddelki za nove jezike v institucijah EU, tako da lahko nove države članice poslujejo pod enakimi pogoji kot stare članice. Takšne oddelke imajo: Svet EU, Evropska komisija, Ekonomsko-socialni odbor in Odbor regij, Sodišče ES, Računsko sodišče, Evropski parlament in Evropska centralna banka. Za prevode dokumentov različnih agencij EU, ki same nimajo prevajalskih služb, skrbi Prevajalski center v Luksemburgu.

5.4 Politika jezikovnega usposabljanja Evropske unije

Skupina izobražencev EU (<http://evropa.gov.si/novice/7803/>, 10. 9. 2008) meni, da spodbujanje drugega jezika pozitivno prispeva k večjezičnosti in medkulturnemu dialogu. EU je zavezana evropskemu povezovanju, vendar tudi spodbuja jezikovno in kulturno različnost svojih narodov. Spodbuja poučevanje in učenje jezikov ter tako krepi solidarnost in medsebojno razumevanje evropskih prebivalcev iz različnih držav in regij. Zato tudi financira projekte za zaščito in spodbujanje regionalnih jezikov in jezikov manjšin. EU sicer priznava (<http://evropa.gov.si/novice/7803/>, 10. 9. 2008), da je angleščina najbolj množično govorjeni jezik v Evropi, vendar želi preprečiti, da bi to sčasoma zmanjšalo jezikovno različnost znotraj njenih meja. Zato si prizadeva, da bi čim več prebivalcev poleg materinščine govorilo še dva tuja jezika. Ta visoki cilj je temelj politike Evropske komisije o znanju jezikov. Po najnovejših podatkih o rabi jezikov v EU, objavljenih na spletni strani Republike Slovenije o EU (<http://evropa.gov.si/novice/7803/>, 10. 9. 2008), okoli 28 % Evropejcev poleg svojega obvlada še dva tuja jezika. EU je pred nalogo, da zdaj ta delež kar najhitreje trajnostno poveča. Jezik je najbolj neposreden izraz naše kulture, z njim smo postali ljudje, daje nam občutek identitete. Dejavnosti EU in držav članic v podporo večjezičnosti tako neposredno vplivajo na naše življenje.

Evropska komisija (<http://evropa.gov.si/novice/7803/>, 10. 9. 2008) podpira nove dejavnosti, ki ozaveščajo glede učenja jezikov, spodbujajo učenje jezikov, izboljšajo dostop državljanov do možnosti učenja jezikov in širijo informacije o najboljših praksah pri poučevanju jezikov.

Komisija se je z akcijskim načrtom leta 2003 zavezala izpeljati 45 novih dejavnosti, s katerimi želi spodbuditi nacionalne, regionalne in lokalne organe k skupnemu delu pri splošnem uveljavljanju učenja jezikov in jezikovne različnosti. Programi izobraževanja in usposabljanja spodbujajo mobilnost in transnacionalna partnerstva, s tem pa spodbujajo željo po učenju jezikov. Kulturni programi EU še dodatno uveljavljajo jezikovno in kulturno različnost. Program *Media* na primer financira sinhroniziranje in podnaslavljanje evropskih filmov v kinematografih in na televiziji.

Z evropskim letom jezikov, ki sta ga leta 2001 pripravila Evropska komisija in Svet EU, so jeziki dobili največji poudarek doslej. Od takrat dalje vsako leto 26. septembra praznujemo evropski dan jezikov, ki opozarja na pomen učenja jezikov, ozavešča glede evropskih jezikov in spodbuja vseživljenjsko učenje jezikov. Prireditve, ki se na ta dan vrstijo po vsej Evropi, kažejo, kako ustvarjalno je lahko učenje jezikov (<http://evropa.gov.si/novice/7803/>, 10. 9. 2008).

5.5 Jezik Evropske unije v praksi

Kot sem že večkrat poudarila, so vsi dokumenti EU zapisani v vseh 23 uradnih jezikih EU. Sprašujem pa se, ali je možno vse jezike uporabljati enakopravno. Je to sploh realno in smiselno pričakovati? Skozi to poglavje bom poskusila navesti argumente, ki potrjujejo oziroma ovržejo mojo domnevo.

Analize zadnjih let kažejo (Laitin 1997: 287 in Vandermeeren 1998 v Kalin Golob 2003: 261), da je pri pogajanjih in v neprotokolarnih položajih, predvsem pa kot delovni jezik, angleščina prevladala francoščino in nemščino, pravzaprav vse evropske jezike, in postala jezik mednarodnega sporočanja. Vprašanje jezika je po mnenju Kalin Golob (prav tam) izredno občutljivo politično vprašanje, zato se je Evropska komisija dolgo »izogibala vsaj priznati težnje« glede naraščajoče rabe angleščine, vendar je prav zaradi njih leta 1988 oblikovala politično izjavo, da »je treba članice spodbujati, naj v izobraževalnem sistemu

zagotovijo ponudbo vseh uradnih jezikov EU, četudi se kaže določena težnja po učenju le določenih jezikov« (Laitin 1997: 288 v Kalin Golob, prav tam). Dejstvo pa je, da je angleščina postala *lingua franca* EU, vendar, kot piše Kalin Golob (prav tam), zaradi političnih vzrokov to ni bilo nikoli uradno priznано. Tudi trditve Wrighta (1991: 91 v Kalin Golob 2003: 261) so podobne tistim, ki jih navaja Kalin Golob, in sicer piše, da se je v svetu »angleščina uveljavila kot *de facto lingua franca* globalizacije v politiki, gospodarstvu, obrambi, sodstvu in kulturi«. Evropsko povezovanje je del globalizacije, ki je vidna v t. i. evropeizaciji, politični težnji »podržavljanja« EU: enotna valuta, simboli, parlament, volivci, davki, sodni sistem (Wright 1999: 92 v Kalin Golob, prav tam). Temu nasprotna težnja je povezana z zahtevo po demokraciji in zagotavljanju enakopravnosti jezikov vseh članic, te namreč ne bi nikoli formalno privolile v to, da bi eden izmed jezikov imel položaj prvega ali skupnega jezika. Kar je dogovorjeno formalno, pa se v praksi zaradi pragmatičnih potreb po sporazumevanju uresničuje drugače, še dodaja Kalin Golob (prav tam).

S temi besedami lahko potrdim tudi svojo domnevo, da je dejansko stanje glede enakopravnosti jezikov zaradi zgoraj navedenih razlogov nemogoče, morda celo nesmiselno. Valter Mavrič sicer poudarja, da se vse jezike EU v zakonodajnih postopkih uporablja popolnoma enako, ker drugače glasovanja o neki uredbi ali direktivi ni. Ko govorimo o izvornikih, ki nastajajo v slovenščini, je teh precej manj kot na primer nemških. Sedem slovenskih poslancev v EP namreč ne more proizvesti enakega števila dokumentov kot devetindevetdeset nemških, pravi Mavrič. To je verjetno eden izmed razlogov, zakaj ljudje v splošnem menimo, da je slovenščina v slabšem položaju v primerjavi z ostalimi jeziki.

Ob političnih težnjah, povezanih tudi z vprašanji prestižne vloge delovnih jezikov, je velika težava finančne narave. Evropska komisija ima največjo prevajalsko službo na svetu: več kot 1.500 ljudi na dan prevede okoli 5000 strani v vse uradne jezike, v celem letu blizu milijon strani (The Economist 29. 8. 1998: 27 v Kalin Golob 2003: 262). Leban (2000: 254 v Kalin Golob, prav tam) piše, da je EP edina institucija, ki se je zavezala, da bo tudi v prihodnje skrbela za enakopravno zastopanost vseh uradnih jezikov. Je tudi edina institucija EU, ki je pri gradnji novih prostorov predvidela potrebe po večjem številu kabin za tolmače. Kalin Golob (2003: 262) izpostavlja neizpodbitno dejstvo, da se EU kljub zavedanju, kako pomembna je za Evropo večkulturnost in večjezičnost, že zdaj srečuje s

številnimi praktičnimi težavami pri prevajanju in tolmačenju, nove članice pa to samo še stopnjujejo. Tako Jan-Erik Enestam (Delo 8. 6. 2000: 8 v Kalin Golob, prav tam), finski minister za nordijsko sodelovanje, ki je sodeloval pri svetovanjih slovenskim pogajalcem, meni, da postaja jezikovno vprašanje v EU čedalje bolj zapleteno in da bo že zaradi praktičnosti treba razmisliti o nekaterih delovnih jezikih, v katerih bi potekalo delo Evropske komisije. Enestam dodaja (prav tam): »Nekaj drugega pa je z uporabo jezika v ministrskem svetu EU; tam bom moral imeti kot predstavnik svoje države vselej možnost, da se izrazim v svojem jeziku.« Kalin Golob (2003: 262) še piše, da se ne bo večalo število delovnih jezikov, ampak da se bo manjšalo število teles, v katerih bo zagotovljena prevajalska služba za vse jezike.

Generalni sekretar evropskega urada za manj razširjene jezike Dónall O Riagain (Kalin Golob 1996 v Kalin Golob 2003: 262), piše, da bo pridruževanje novih članic iz srednje in vzhodne Evrope povzročilo nove zahtevne jezikovne izzive, ki jih lahko Evropa rešuje po optimistični (ohranjanje jezikovne enakopravnosti) ali pragmatični (recimo raje pesimistični) različici (zmanjševanje prevajanja, uradne rabe vseh jezikov). Vendar poudarja, da tudi enojezičnost ni nikakršna rešitev jezikovnega vprašanja EU (Ohneiser idr. 1999: 510–511 v Kalin Golob, prav tam). Med teorijo (pravno določenostjo) in prakso jezikovne rabe se je v EU nakopičilo mnogo nedorečenosti, zato, kot piše Kalin Golob (prav tam), ne preseneča, da se EU skuša izogniti izrecni obravnavi jezikovne politike. S tega vidika avtorica pritrjuje omenjenim kritikom, ki trdijo, da ta ni bila nikoli izrecno izoblikovana. Tudi Maastrichtska pogodba, podpisana 9. 2. 1992, se je z ohlapno formulacijo, da morajo članice spoštovati kulturno in jezikovno raznolikost 15 držav, izognila obravnavi jezikovnih zadev in jezikovnega sestava, kot da Evrope vprašanje jezikov ne skrbi. V pomembni politični pogodbi je tako vprašanje jezika ostalo prezrto (Gifreu 1996: 127 v Kalin Golob 2003: 262), a bo zagotovo spet aktualno ob morebitni širitvi EU. Dodaja še (prav tam), da bo takrat treba doreči, ali bodo jeziki pridruženih članic samodejno postali tudi uradni delovni jeziki.

6. SLOVENCİ IN SLOVENŠČINA

Slovenščina je uradni jezik na območju Republike Slovenije. Z vstopom Slovenije v EU se je povečala prepoznavnost slovenščine v Evropi in svetu. Temu ustrezno se je povečalo tudi zanimanje tujih govorcev za znanje slovenščine kot tujega jezika. Zato lahko upravičeno sklepam, da je govorcev slovenščine izven meja Slovenije vedno več. V nadaljevanju poglavja bom predstavila, če in kako to vpliva na današnji položaj slovenščine.

6.1 Položaj slovenščine

Slovenska identiteta je zelo povezana z jezikom. Stabej (2002: 162) piše, da je o tem Slovence nenehno opozarjalo šolanje, in da je jezik marsikdaj bolj vrednostna kot funkcionalna entiteta. Stabej (prav tam) še omenja splošno prepričanje, da je Slovencev z dovolj razvito jezikovno zmožnostjo za tvorbo javnih besedil, ne da bi pri tem potrebovali lektorski pregled, le peščica. V samopodobi Slovencev je tudi dobro obvladovanje tujih jezikov, zato se, kot meni Stabej (prav tam) utegne Slovincem zgoditi podobno, kot se je zgodilo Švedom. Švedski poslanci v EP so sprva odklanjali tolmačenje, češ, da bodo bolje komunicirali kar v angleščini. Toda kmalu so spoznali, da je njihova jezikovna zmožnost v angleščini omejena in da jim tolmačenje zagotavlja uspešnejše komuniciranje in s tem seveda tudi delovanje. Drugi segment jezikovne situacije, kjer se otipljivo kaže okrepljeni mednarodni status slovenščine, je področje SDTJ. Že samo dejstvo, da je slovenščina edini državni jezik samostojne države Slovenije, je, kot meni Stabej (prav tam), okrepilo tudi njeno mednarodno prepoznavnost oziroma njen mednarodni status.

6.2 Vloga in pomen slovenščine za ohranjanje narodne samobitnosti

Čeprav se tudi na tem področju stvari naglo spreminjajo in globalizirajo, je jezik, kot piše Kranjc (2002: 1108), še vedno eden temeljnih prepoznavnih znakov določene skupnosti in hkrati ena najbolj značilnih potez njene identitete. Kranjc (2002: 1110) ugotavlja, da sta bila položaj in razvoj slovenščine tesno povezana z vsemi pomembnejšimi političnimi dejanji slovenskega naroda na poti k samostojni državi. To ne velja le za dolgoletna prizadevanja za slovensko uradovanje oziroma za uveljavitev slovenščine kot uradnega jezika, marveč tudi za prizadevanja za slovensko šolo, še posebej univerzo. Položaj

slovenščine v širšem evropskem merilu je dokaj poseben. Kranjc (prav tam) piše, da gre po eni strani za jezik, ki ga govori le nekaj več kot dva milijona ljudi in je njegova uporaba omejena v glavnem le na slovensko etnično ozemlje, ki se v precejšnji meri ujema z mejami slovenske države. Po drugi strani pa je slovenščina edini jezik v Sloveniji, ki je, če odmislimo obe za evropske razmere dokaj maloštevilni manjšini, v pogledu jezika avtohtonih prebivalcev enotna država. V nasprotju z drugimi malo razširjenimi evropskimi jeziki (na primer keltščino, baskovščino ali luksemburščino), ki jih govorijo manjšine znotraj države, ki večinsko uporablja drug jezik, je slovenščina vezana samo na Slovence in Slovenijo. Slovenščina je, kot piše Kranjc (2002: 1110), tako rekoč edini zunanji znak, po katerem se Slovenec razlikuje od pripadnika drugega naroda, vendar zanj to ne pomeni, da si ni mogoče predstavljati Slovenije brez slovenščine, marveč tudi, da je usoda slovenščine v celoti odvisna od Slovencev in njihovega odnosa do nje. Glede na povezanost jezika in narodne samobitnosti Kranjc (prav tam) meni, da je usoda slovenščine hkrati usoda slovenstva in da ne gre pri tem le za vprašanje komunikacije, temveč za kulturno in eksistencialno vprašanje.

6.3 Status slovenščine v Evropski uniji

Kakšen je torej status slovenščine v EU in nenazadnje po svetu nasploh? Najprej bom izpostavila tiste, ki v tujini študirajo slovenščino. Kot že omenjeno, število lektoratov po svetu iz leta v leto narašča, vedno več pa je tudi tujcev, ki so prišli iz osebnih ali službenih razlogov v Slovenijo in se slovenščine učijo kot tujega jezika.

Porast števila kaže na vedno večje zanimanje o slovenščini med tujci. Dodam lahko večkrat napisano Stabejevo misel, ki ne samo iz lastnih izkušenj trdi, da sta državna osamosvojitve Slovenije in okrepljeni mednarodni status slovenščine med seboj neposredno povezana. Če so (zelo poenostavljeno) prej za slovenščino po svetu (poleg slovenskih izseljencev) vedeli predvsem jezikoslovci (še posebej slavistični filologi), nekateri drugi družboslovni in humanistični specialisti in osebni znanci Slovencev, je danes nekoliko drugače. Kot domneva Stabej, za slovenščino vedo vsi tisti, ki vedo tudi za Slovenijo, in sicer na podlagi v najširšem javnem mnenju zelo razširjenega prepričanja, da ima praviloma vsaka država pač svoj poseben državni jezik. Čeprav je po Stabeju to prepričanje napačno, ima za status slovenščine čisto ugodne posledice: vsakdo, ki na tak ali drugačen način komunicira s Slovenijo, pričakuje, da bo imel slej ali prej opraviti z

državnim jezikom slovenščino. Njen status uradnega jezika se mu bo zdel nekaj običajnega in naravnega. Ob tem se Stabej sprašuje, kako načrtovati nadaljnjo promocijo slovenščine. Nekaj začetnih odgovorov se je v slovenistični stroki že izoblikovalo, predvsem na sorazmerno ozko specializiranem področju načrtovanja SDTJ (ki se je šele v zadnjih letih dokončno definiralo tudi kot raziskovalno področje). Globljo promocijo nekega jezika lahko po Stabejevem mnenju prinese le načrtovanje in ponudba čim hitrejša, čim bolj učinkovita in čim cenejša (torej dostopna), obenem pa kakovostne poti do (individualizirane) jezikovne zmožnosti v tem jeziku, vključno z izdelanimi sistemi standardizacije in preverjanja ter potrjevanja znanja. Šele ko bo ta ponudba za slovenščino zadovoljivo oblikovana (vključno z vgrajenimi sistemi posodabljanja in prilagajanja), bodo postale smiselne tudi morebitne nadaljnje promocijske akcije. Tujcem, ki se pripravljajo na daljše bivanje v naši državi, bodisi iz diplomatskih, bodisi poslovnih, bodisi raziskovalnih, bodisi osebnih razlogov, se zdi popolnoma normalno, da si pridobijo vsaj najosnovnejšo jezikovno zmožnost v slovenščini. Toda zaenkrat je možnost, da bodo v svojem okolju prišli do kakovostno organizirane tovrstne ponudbe, sorazmerno majhna, dodaja Stabej. V Sloveniji taka ponudba že je, je pa tudi tu premalo razširjena in popularizirana, poleg tega pa tisti, ki pridejo v Slovenijo delat, največkrat tu nimajo dovolj časa, da bi ga lahko posvetili intenzivnemu jezikovnemu usposabljanju.

Vstop Slovenije v EU je tako prinesel spremembe tudi v mednarodnem in državnem statusu slovenščine. Stabej v več svojih člankih izpostavlja, da je bilo med javno najbolj izpostavljenimi in občutljivimi temami, ki so spremljale Slovenijo na poti pridruževanja EU, vprašanje ohranjanja in razvijanja lastne nacionalne identitete, ki je večinoma neposredno in deklarativno povezana z jezikom. Stabej ob tem dodaja, da je to iz zgodovinskih izkušenj slovenski jezikovni skupnosti zelo dobro znano, saj je življenje v večnacionalnih državah zmeraj s seboj prinašalo tudi prikrite ali odkrite pritiske na uresničevanje in uveljavljanje lastnega pogleda na bivanjsko identiteto slovenstva, katere temeljna določilnica je bila slovenska enojezičnost javnega komunikacijskega prostora.

S slovensko državnostjo in s statusom slovenščine kot edinega državnega jezika v Republiki Sloveniji pa je, kot meni Stabej (prav tam), dolgoletni slovenski jezikovno- in narodnopolitični cilj izpolnjen. Sorazmerno dobro (vsaj na deklarativni ravni) je v EU urejeno področje zaščite avtohtonih manjšinskih nedežavnih jezikov oziroma jezikovnih in

narodnih skupnosti v državah članicah, s čimer se ukvarja t. i. Evropski urad za manj rabljene jezike (*The European Bureau for Lesser Used Languages*, <http://www.eblul.org>).

6.4 Mnenja in pomisleki o položaju slovenščine pred vstopom v Evropsko unijo

Z vključevanjem Slovenije v evropske integracije se je Slovenija začela ukvarjati s povsem novimi temami, vprašanji. Kranjc (2002: 1108) piše, da je to po eni strani prineslo nove možnosti, po drugi pa strahove o tem, ali bomo v novem okolju povsem odprte konkurence lahko preživeli. Pri tem Kranjc (prav tam) izpostavlja, da ne gre zgolj za gospodarsko preživetje, to je za preživetje v materialnem pogledu, marveč tudi in predvsem za kulturno preživetje, za ohranitev naše samobitnosti. Tako so bila mnenja o vključitvi v EU in o njenem vplivu na naš kulturni obstoj zelo različna. Kranjc (prav tam) še piše, da so nekateri menili, da se ne bo zgodilo nič bistvenega, drugi pa, da bo imel vstop naše države na odprti evropski in s tem svetovni prostor za našo samobitnost posledice. Pri tem se zdi negotov zlasti nadaljnji obstoj Slovencev kot naroda in slovenščine. Če želimo preprečiti neprijetna presenečenja v zvezi s položajem našega jezika, si je treba predvsem odgovoriti na nekaj ključnih vprašanj. Prvo med njimi je vprašanje, kakšna je oziroma bi morala biti vloga slovenščine v naši državi in družbi.

6.5 Status slovenščine v primerjavi z angleščino

Alenka Jensterle Doležal (2003: 381–382) navaja statistične podatke, da 1,5 bilijonov ljudi govori angleščino, ki je tudi uradni jezik dvainšestdesetih narodov, je dominantni jezik v znanstveni komunikaciji, predvsem v zahodnih akademskih krogih (70–80 % znanstvenih publikacij izide v tem jeziku), je tudi jezik mednarodnih organizacij, največ se poučuje po svetu in dominira na spletu. Angleščina postaja jezik mednarodnega sporazumevanja in kot še piše Jensterle Doležal (prav tam), ustvarja diskriminacijo med angleško in neangleško govorečimi. Slovenščina kot jezik s tradicijo ima glede na angleščino še posebno neugoden položaj. Vendar avtorica izpostavlja, da to ni problem samo slovenščine: tudi med znanstveniki se že pojavljajo dvomi in strahovi, da privilegiran položaj angleščine povzroča lingvistično, kulturno in psihološko odvisnost pri Neangležih in njihovo vsiljeno identifikacijo z angleško in ameriško kulturo.

S procesi svetovne globalizacije in evropskih integracij, povezanimi s prostim pretokom kapitala in informacij, se Jensterle Doležal (2003: 381–382) sprašuje o statusu jezika, in sicer ne le v sporazumevalnem razmerju Slovenije do drugih držav, ampak tudi pri sporazumevanju v notranjem, državnem okviru. Navaja tudi podatke, ki kažejo, da se v nekaterih javnih in poljavnih sporazumevalnih položajih (na primer v zdravstvu, znanosti, posameznih strokah, nekaterih podjetjih) slovenščina deloma umika drugim jezikom, predvsem angleščini (kot globalni in strokovni *lingua franca*), deloma tudi nemščini in francoščini (kot jezika kapitala). V kakšnem obsegu se to dogaja, sicer ni podrobneje znano. Ne glede na črnogledost ali optimističnost pa Jensterle Doležal vseeno sklepa, da dejanski status slovenščine v Republiki Sloveniji ni v skladu z ustavnim določilom in torej ni idealen. Ob tem se še sprašuje, koliko gre pri takem stanju za dejanske tujejezične pritiske, v kolikšni meri pa je posledica šibke jezikovne lojalnosti slovenskih državljanov, njihove pomanjkljive jezikovne zmožnosti in nenazadnje pomanjkljivega védenja o sporazumevalni in identifikacijski naravi ter vlogi državnega oziroma nacionalnega jezika. Krivde za mestoma šibko jezikovno lojalnost pa ne moremo pripisovati samo govorcem, ampak je hkrati posledica pomanjkljivosti šole kot izvajalca jezikovnega načrtovanja ter pretežne neučinkovitosti in zastarelosti sodobnega slovenskega jezikovnega načrtovanja.

Ob tem lahko dodam trditev Valterja Mavriča, ki pravi, da med zaposlenimi v institucijah EU prevladujeta angleščina in francoščina. Medtem ko samo v slovenskem oddelku, kjer je približno 50 zaposlenih Slovencev, komunicirajo izključno v slovenščini, v vseh možnih oblikah, vključujoč pravilnike, navodila, postopke. Tudi na sestankih prevladujeta angleščina in francoščina. Prav tako so administrativna kratka sporočila in interne spletne strani v teh dveh jezikih. Interne spletne strani slovenskega oddelka pa so v slovenščini. Jeziki so enakopravno zastopani na zunanji spletni strani EP, ki je zapisana v vseh jezikih. Slovenščina je torej prisotna samo na slovenskih oddelkih, kjer so zaposleni Slovenci in temu ustrezno uporabljajo svoj prvi jezik slovenščino.

Več avtorjev se je ukvarjalo z *Osnutkom predloga zakona o rabi slovenščine kot uradnega jezika*, med njimi tudi Stabej, ki v več svojih člankih pravi, da je ta dokument izhajal iz domneve, da je v državi potreben splošni pravni akt, ki bi urejal in sankcioniral status slovenščine v Republiki Sloveniji. Prednost splošnega zakona o jeziku bi utegnila biti njegova razvidnost; ne v smislu sankcioniranja kršiteljev, ampak v smislu spodbujanja jezikovne lojalnosti govorcev s samim obstojem zakona. Formalno-pravna določitev

statusa jezika v področnih zakonih te razvidnosti nima, saj so ljudje praviloma nepoučeni o podrobnostih posameznih zakonov. Pomanjkljivost konkretnega osnutka splošnega jezikovnega zakona pa je predvsem v tem, da težko lovi ravnotežje med splošnim in konkretnim, da torej nekatere sporazumevalne situacije ureja zelo načelno, druge pa zelo konkretno. Ker se v državi in družbi pojavljajo vedno nove sporazumevalne prakse, bi jih tak zakon zelo težko zajel (saj že v osnutku še zdaleč ne zajema vseh obstoječih) in bi bil torej kmalu v svojih konkretnih določilih neučinkovit. Tvorec osnutka se je tega posredno zavedal in zato predvidel ustanovitev urada za jezik, ki bi z interpretacijo zakonskih določil (in vrsto drugih dejavnosti) urejal nova, danes nepredvidljiva stanja. Urad naj bi bil torej neke vrste operativno jezikovnopolitično, jezikovnonačrtovalno in svetovalno telo. Vendar je predvideni urad za jezik s sociolingvističnega vidika in zaradi posebne slovenske jezik(oslov)ne tradicije še posebej sporen. Že v osnutku zakonskega predloga samega je videti, piše Stabej, da predlagatelj združuje tako kvantitativno (kateri jezik) kot kakovostno (kakšen jezik oziroma jezikovna zvrst) urejanje jezikovnega vprašanja; še bolj očiten je sociolingvistično sporen kakovostni vidik v predlogu nalog urada za jezik. Z interpretacijo zakonskih določil, razsojanjem o skladnosti javnih sporočil s knjižnojezikovno normo in s tem povezanim sankcioniranjem bi bila uradu za jezik dana velika pooblastila, ki bi jih bilo glede na naravo delovanja jezika in že omenjeno prevladujočo slovensko jezikoslovno tradicijo, nagnjeno k avtoritarnosti in samovoljnosti, lahko zlorabiti.

V Svetu so se izoblikovala tri delovna telesa, in sicer za obravnavo domačih in tujih dokumentov, povezanih z jezikovnim načrtovanjem in jezikovno politiko, za prenos znanstvenih in strokovnih dosežkov v pedagoško prakso, za načrtovanje jezikovne politike in spremljanje njenega uresničevanja. Svet je na prvih sejah izoblikoval podrobnejše smernice svojega delovanja, glede slovenščine je bila pomembna odločitev, da Svet ministru za šolstvo priporoči financiranje dokumenta t. i. sporazumevalnega praga za slovenščino (*threshold level*), ki je temeljni za uveljavljanje položaja slovenščine v procesu evropskih integracij; njegov nastanek je bil poverjen skupini s CSD/TJ, ki je z delom začela jeseni 1999. Opisani procesi kažejo, da je institucionalizacija jezikovne politike v državnih organih (bodisi pri zakonodajni bodisi pri izvršni veji oblasti) smiselna in celo nujna, vendar le v obliki teles, ki jih sestavljajo izključno ali predvsem strokovnjaki, ne poklicni politiki. Na ta način je namreč, kot večkrat izpostavi Stabej, možno soočenje strokovnih ocen in predlogov jezikovnih načrtovalcev, oblikovanje soglasnih rešitev in njihova družbena uresničitve s pomočjo pravnih in drugih mehanizmov ter nenazadnje

finančnih virov, ki jih imajo na voljo državni organi. Formalno-pravno urejanje vprašanj je le delček potrebne dejavnosti; od urejene jezikovne politike ima lahko povratno korist tudi široko pojmovano jezikovno načrtovanje vseh dimenzij, od raziskovanja do načrtovanja učenja jezika na najrazličnejših ravneh.

7. PREVAJANJE IN TOLMAČENJE

Sodobna družba, globalni procesi, narava EU, ki ima 27 držav članic in 23 uradnih jezikov, vse to so vzroki, ki nas vsakodnevno silijo v stike s tujci, z osebami, ki govorijo drugi jezik, kot mi. Zato se morajo ljudje, predvsem zaposleni v institucijah EU, učiti nove jezike. Pri tem nam pomagajo prevajalci in tolmači, ki omogočajo lažjo komunikacijo med predstavniki različnih držav. Tako bi lahko sklepali, da se je povečalo zanimanje za slovenščino in tudi poklicno ukvarjanje z njo. Zaradi vseh naštetih razlogov so se temu ustrezno povečale tudi potrebe po prevajalskih in tolmaških znanjih, ki so nadgradile dosedanje delovanje in ga tako naredile uporabnejše.

7.1 Prevajanje

Dandanes se ljudje pogosteje učimo tujih jezikov, vendar pa so prevodi še vedno potrebni. Obseg prevodov se je po podatkih (<http://evropa.gov.si/novice/7803/>, 10. 9. 2008) še povečal zaradi globalizacije, hitrega tehnološkega razvoja, ki zahteva vedno nova navodila za uporabo najsodobnejših izdelkov, ter vedno večjega števila televizijskih programov.

Slovensko jezikovno situacijo zaznamuje sorazmerno dolga tradicija kakovostnega prevajanja, tako da določenih področij ni treba šele uzaveščati, res pa je, da so vendarle opazne nekatere težave. Predvsem se kaže pomanjkanje tradicije govornega prevajanja, torej tolmačenja in konsekutivnega prevajanja ter iz teh izpeljanih drugih oblik (Stabej 2002: 160–161). Tudi prevajanje pravnih besedil iz drugačnih pravnih in tudi konceptualnih sistemov povzroča preglavice, zlasti zaradi velike količine besedil in pomanjkanja strokovnjakov za prevajanje, redigiranje in jezikovno pregledovanje oziroma usklajevanje. Slovenci smo seveda že dolgo časa vajeni prevajati zakonodajo, toda v prejšnjih večnacionalnih državah se je prevajalo znotraj enega pravnega sistema, kar je postopke olajševalo. Na vse to lahko sicer gledamo kot na težavo, dokler se ne začne reševati. Toda v resnici gre za močno jezikovnonačrtovalno spodbudo, ki lahko prinaša rezultate v novem znanju, novi infrastrukturni organiziranosti na področju izobraževanja in jezikovnega načrtovanja, posledično pa tudi v okrepljenem statusu slovenščine v notranjem in mednarodnem smislu. Vse to se že nekaj časa, kot piše Stabej (prav tam), kaže v več segmentih slovenske jezikovne situacije.

Na področju zagotavljanja prevajalskih in tolmaških kapacitet lahko na primer omenimo nastanek Oddelka za prevajanje in tolmačenje na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani leta 1997, ki je v pripravljalni fazi potekal v okviru evropskega programa *Tempus*, kar pomeni, da je EU v veliki meri financirala mednarodno izobraževanje bodočih izvajalcev, svetovanje in recenziranje tujih strokovnjakov ipd. Čeprav je ustanovitev in delovanje oddelka seveda predvsem notranja stvar Univerze v Ljubljani in slovenske družbe na splošno, je njegovo delovanje v veliki meri povezano oziroma spodbujeno s pridružitvenim procesom Slovenije EU. Kot se je že večkrat pokazalo, pa ima oddelek tudi težave, deloma zaradi na Univerzi običajnih zapletov s financiranjem (kot mlad univerzitetni oddelek ima namreč po eni strani velike kadrovske in materialne potrebe, po drugi strani pa majhen lobistični potencial), deloma zaradi strokovnih težav (pomanjkanje teoretično in praktično dovolj usposobljenih učiteljev), deloma pa tudi zaradi različnih pogledov na to, kateri način izobraževanja prevajalcev in tolmačev je najbolj smiseln oziroma najbolj učinkovit. Ne glede na obseg produkcije informacij v nekem jeziku in obseg prevajanja vanj nekateri avtorji z gotovostjo trdijo, da vse to ne more zadostiti vsem informacijskim, spoznavnim ter komunikacijskim potrebam pripadnikov neke jezikovne skupnosti (Stabej 2003: 56). Izjema bi lahko bile zelo množične (ali zelo bogate) jezikovne skupnosti, ki z obsežno izvorno in prevajalsko produkcijo zvišujejo prag potrebe po informacijah v tujih jezikih.

7.2 Tolmačenje

Za učinkovito in uspešno predsedovanje Slovenije Svetu EU se je bilo treba na to nalogo pripraviti tudi z vidika tolmačenja. Pravne podlage in praksa EU opredeljujejo rabo prvega jezika tudi za predsedujočo državo; treba je bilo upoštevati nekatere uveljavljene formate tolmačenja in vnaprej pripraviti jasen načrt.

Tolmačenju je namenjena posebna skrb, saj se tako uresničuje načelo večjezičnosti. Službe za tolmačenje obstajajo v treh institucijah EU: v Evropski komisiji, Evropskem parlamentu in na Sodišču ES. Generalni direktorat Evropske komisije za tolmačenje (pogosto imenovan s francoskim akronimom SCIC – *Service Commun Interprétation-Conférences*) zagotavlja tolmače tudi drugim institucijam EU. Za delovanje tolmačev v navedenih službah je potrebna akreditacija, ki jo je pridobilo več kot 70 tolmačev za slovenščino. Tolmačenje ima v institucijah EU dolgo tradicijo; vzpostavljeni so tradicionalni režimi tolmačenja in pravila, ki te režime določajo. SVREZ vsako leto aprila in oktobra

koordinira zahteve ministrstev po tolmačenju v delovnih telesih Sveta EU, kjer se tolmačenje zagotavlja po sistemu "na zahtevo", informacijo o tem pa posreduje Generalnemu sekretariatu Sveta EU. Ministrstva lahko izbirajo med aktivnim tolmačenjem (govori in posluša se v slovenščini) in pasivnim tolmačenjem (govori se v slovenščini, posluša se drug delovni jezik)

(http://www.europarl.europa.eu/multilingualism/interpretation_sl.htm, 24. 9. 2008).

Po podatkih SVREZ-a je bilo v skladu s tradicijo tolmačenje iz slovenščine v druge uradne jezike EU in obratno zagotovljeno tudi na naslednjih srečanjih oziroma dogodkih:

- o formalnih Evropskih svetih v Bruslju;
- o formalnih srečanjih ministrov v Bruslju;
- o neformalnih srečanjih ministrov v Sloveniji;
- o ministrskih konferencah;
- o dogodkih v organizaciji Državnega zbora Republike Slovenije;
- o okrog 40 neformalnih dogodkih pod ministrsko ravni v Sloveniji.

7.3 Razlika med prevajalcem in tolmačem

Čeprav imata prevajalec in tolmač enako nalogo, da posredujeta v enem jeziku, kar je bilo izrečenega v drugem, kot piše Gile (1995: 13 v Markič 2003: 139–140), delujeta v različnih časovnih in prostorskih okvirih. Najbolj očitna razlika pa je, da je tolmačenje ustno, kar pomeni, da se loči od pisnega prevajanja tudi po jezikovni plati. Časovni okvir je pri tolmačenju drugačen kot pri prevajanju. Tolmač je člen, ki pomaga prenesti sporočilo, tako da ga prestavi iz enega znakovnega sistema v drugi. Tolmač je torej interpret, iz lat. *Interpartes*, posrednik med dvema stranema (Snoj 1997: 187 v Markič, prav tam), ki pomaga pri premostitvi jezikovnih in kulturnih ovir. Prevajalci imajo čas za dokumentiranje, raziskovanje, posvetovanje, iskanje terminologije, tolmači pa se morajo na dogodek pripraviti vnaprej, kajti med samim tolmačenjem se morajo zanesti le na svoje sposobnosti, znanje in spomin.

Komunikacija je pri tolmačenju takojšnja, saj obstaja medsebojna interakcija med govornikom, tolmačem in poslušalci, medtem ko prevajalec običajno ne dobi takoj povratne informacije. Prevajalci večinoma prevajajo pisna besedila (navodila, uradna

poročila, finančna poročila, pisma, spletne strani itd.), nekateri prevajalci prevajajo tudi literarna besedila (poezijo, romane, eseje itd.). Prevajalci glede na vrsto besedila, ki ga prevajajo, potrebujejo tudi posebno tehnično znanje, na primer s področja elektronike, financ, medicine, kemije ali botanike, ali pa morajo dobro poznati kulturno ozadje in slogovna pravila (na primer za prenos rime ali besedne igre). V nasprotju s prevajanjem pa gre pri tolmačenju za verbalno sporazumevanje – tolmač govorjeno sporočilo naravno in tekoče v prvi osebi prenese v drug jezik. Pri tem uporabi način in ton govorca ter njegova prepričanja (<http://evropa.gov.si/novice/7803/>, 10. 9. 2008).

7.4 Politika Evropske unije glede prevajanja in tolmačenja

Nikjer na svetu ni takšne večjezične ureditve, kot je značilna za EU. Na prvi pogled se komu morda zdi, da obilica dela zaradi te ureditve predstavlja prej pomanjkljivost kot prednost. Vendar jo utemeljujejo posebni razlogi. EU (<http://europa.eu/languages/sl/>, 10. 9. 2008) sprejema zakone, ki neposredno zavezujejo državljane in podjetja. Njihova naravna in legitimna pravica je, da so njim in nacionalnim sodiščem ti zakoni na voljo v jeziku, ki ga lahko razumejo. Sleherni državljan EU ima tudi pravico in možnost, da v svojem prvem jeziku prispeva k evropskemu povezovanju. To zlasti velja za EP, kjer izvoljeni poslanci razpravljajo o predlaganih zakonih, pa tudi za mnoge strokovne skupine, ki Komisiji pomagajo pri njenem delu. Zato institucije EU zaposlujejo mnogo konferenčnih tolmačev.

Po temeljnih načelih jezikovne politike EU mora imeti vsak državljan možnost sodelovati pri njeni gradnji, biti mora obveščen o tem, kaj institucije delajo v njegovem imenu, in imeti besedila pravnih aktov EU v svojem jeziku.

Vsaka prihodnja država članica mora že med predpristopnimi pogajanjmi določiti uradni jezik, ki ga želi uporabljati v EU. Odločitev morajo soglasno potrditi predstavniki vseh držav članic v Svetu EU. Zapišejo jo lahko v Akt o pristopu ali v uredbo. Tudi z vsako spremembo obstoječe ureditve morajo soglašati vse države EU.

Že v prvi Uredbi Sveta iz leta 1958, ki se je spreminjala ob zaporednih širitvah, so zapisani uradni jeziki EU in določba o tem, kdaj se morajo uporabljati. Da lahko EU uresniči vse svoje predpise, ki jih bom naštel v nadaljevanju, so prevajalske službe nujne. Uredba

Sveta EU št. 1 z dne 15. aprila 1958 o jezikih, ki se uporabljajo v EU, je spremenjena po vsaki širitvi (<http://evropa.gov.si/novice/7803/>, 10. 9. 2008):

1. člen: Uradni jeziki in delovni jeziki institucij EU so angleščina, bolgarščina, češčina, danščina, estonščina, finščina, francoščina, grščina, irščina, italijanščina, latvijščina, litovščina, madžarščina, malteščina, nemščina, nizozemščina, poljščina, portugalsščina, romunščina, slovaščina, slovenščina, španščina in švedščina.

2. člen: Dokumenti, ki jih država članica ali oseba, za katero velja zakonodaja države članice, pošlje institucijam EU, se lahko sestavijo v kateremkoli uradnem jeziku, ki ga izbere pošiljatelj. Odgovor se sestavi v istem jeziku.

3. člen: Dokumenti, ki jih institucija EU pošlje državi članici ali osebi, za katero velja zakonodaja države članice, se sestavijo v jeziku te države.

4. člen: Uredbe in drugi dokumenti, ki se splošno uporabljajo, se sestavljajo v uradnih jezikih.

5. člen: Uradni list EU izhaja v uradnih jezikih.

Kot že povedano, EU potrebuje poklicne prevajalce, da lahko njen večjezični sistem deluje dobro. Tudi Valter Mavrič poudarja, da mora biti zakonodaja EU pripravljena v vseh uradnih jezikih, zato imajo prevajalci in tolmači pri tem zelo pomembno vlogo. Jezikovne službe institucij in organov EU podpirajo in krepijo večjezično komuniciranje v EU ter pomagajo približati politike EU njenim državljanom. SVREZ piše, da lahko EU predvsem zaradi prevajalcev pisnih besedil izpolnjuje svoje pravne obveznosti glede sporazumevanja z državljani. V institucijah EU prevajalci prevajajo zakonodajna, politična in upravna besedila, ki so vsebinsko in oblikovno zahtevna in zelo formalna. Pri prevajanju teh besedil sta ponavljanje enakih izrazov ter strogo spoštovanje oblike in slogovnih pravil znaka dobrega dela. Za takšno prevajanje so zelo uporabna elektronska orodja za pomoč pri prevajanju. Delo prevajalskih služb institucij EU povečuje odprtost, legitimnost in učinkovitost EU. Njihove naloge in način dela se podrobneje razlikujejo glede na vlogo posamezne institucije.

Tolmačenje v EU zagotavlja predvsem Skupna služba za konferenčno tolmačenje oziroma Generalni direktorat za tolmačenje Komisije EU, manjše število tolmačev za vsak posamezni jezik pa imata tudi EP in Sodišče. Vse navedene službe imajo poleg redno

zaposlenih prevajalcev in tolmačev tudi pogodbene izvajalce storitev, ki jih izberejo z javnimi natečaji (<http://evropa.gov.si/novice/7803/>, 10. 9. 2008).

Od zadnje širitve naprej je za izbiro ustreznih strokovnjakov pristojen Evropski urad za izbiro osebja (EPSO⁹), ki izvaja formalne postopke prijave in preizkuse kandidatov ter sestavi sezname usposobljenih ljudi, na podlagi katerih lahko posamezne institucije zaposlijo potrebno število uslužbencev.

7.5 Tolmačenje v Evropskem parlamentu

Naloga tolmača je zagotoviti, da so govori v enem od uradnih jezikov EU pravilno preneseni v druge uradne jezike. Na sejah lahko udeleženci govorijo v kateremkoli od številnih jezikov, iz katerih je tolmačenje zagotovljeno. To tolmačenje je pasivno. Razpravi lahko sledijo v enem ali več jezikov, v katere so prevedeni vsi govori. Takrat govorimo o aktivnem tolmačenju. Kot je zapisano na spletni strani http://www.europarl.europa.eu/multilingualism/interpretation_sl.htm, 24. 9. 2008, poznamo več vrst tolmačenja:

Konsekutivno tolmačenje: Tolmači se cel govor, pogosto s pomočjo zapiskov, potem ko je govornik zaključil. Če se uporabljata več kot dva jezika, se to tehniko zaradi časovnih omejitev uporablja le redko.

Simultano tolmačenje: Tolmač sedi v posebni kabini, posluša govor s pomočjo slušalk in prevaja v mikrofon, medtem ko govornik govori.

Šepetanje ali *chuchotage*: Šepetanje je različica simultane tolmačenja. Tolmač posluša izvorni govor in istočasno šepetajoč tolmači v poslušalčevo uho.

Razen srečanj na štiri oči in misij izven Bruslja ali Strasbourga skoraj na vseh zasedanjih EP simultano tolmačenje poteka v dvoranah, opremljenih s kabinami za simultano tolmačenje. Glede na število uporabljenih jezikov v kabinah delajo ekipe z dvema ali s

---

⁹ EPSO je kratica za *European Personnel Selection Office* in pomeni Evropski urad za izbor osebja; <http://europa.eu/epso/> (4. 1. 2009).

tremi tolmači. Običajno tolmači tolmačijo iz treh ali več jezikov v prvi jezik. Pri nekaterih jezikih tolmači tolmačijo tudi iz svojega prvega jezika v drug jezik ("retour" sistem) (http://www.europarl.europa.eu/multilingualism/interpretation_sl.htm, 24. 9. 2008).

7.6 Prevajanje in tolmačenje v slovenščino

S polnopravnim članstvom Slovenije v EU je tudi slovenščina postala uradni jezik v EU, pravni akti pa za državo Slovenijo in njene državljane zavezujoči. Adriana Krstič Sedej (2003: 340) piše, da to pomeni, da se vsi dokumenti, ki jih uradno izdajajo organi EU, pišejo oziroma prevajajo tudi v slovenščino. Prevajanje pravnih aktov EU v slovenščino pomeni verjetno največji prevajalski projekt, kar jih je do zdaj bilo v Sloveniji. Zanj je značilna velika količina zelo zahtevnih besedil z najrazličnejših področij in časovna omejitve. Približno 85.000 strani uradnega lista EU je moralo biti prevedeno do leta 2004, ko je Slovenija postala polnopravna članica EU. Obvladovanje tolikšne količine dokumentov zahteva veliko število usposobljenih prevajalcev, premišljeno organizacijo dela, koordinacijo med prevajalci, lektorji in redaktorji, uporabo enotnega izrazja, spremljanje prevoda od naročila do končnega izdelka, večkratno pregledovanje prevoda, lektoriranje ter strokovno in pravno redakcijo. To delo je prevzel Sektor za prevajanje SVREZ-a, z izjemo pravne redakcije, ki je domena službe Vlade Republike Slovenije za zakonodajo. Terminologija vseh področij, zajetih v prevajanih aktih, je »stranski proizvod« prevajanja in redakcij – strokovne, jezikovne in pravne. Če je prosto dostopna vsem udeležencem v postopku priprave slovenske različice pravnih aktov EU, tj. prevajalcem in redaktorjem, je s tem omogočena tudi višja kakovost končnega izdelka, večkratno pregledovanje prevoda, lektoriranje ter strokovno in pravno redakcijo.

Po doslej dostopnih podatkih je povpraševanje po tolmačenju v slovenščino v institucijah EU za zdaj še večje od ponudbe. V povprečju za vsak nov jezik, tudi slovenščino (<http://evropa.gov.si/novice/7803/>, 10. 9. 2008), potrebujejo 80 tolmačev na dan, medtem ko jih je po podatkih Evropske komisije za slovenščino sedaj na voljo 54, od tega sedem zaposlenih in 47 samostojnih tolmačev. Po drugi strani pa podatki Komisije kažejo, da je bilo lani v Svetu EU povpraševanje po tolmačenju v slovenščino zadovoljeno 94 %, kar je za Poljsko in Madžarsko najvišji odstotek, in 9 % nad povprečjem vseh devetih novih jezikov iz širitvenega vala 2004. Konkretnih podatkov o tem, za koliko so se potrebe po

prevajanju in tolmačenju v slovenščino povečale med predsedovanjem Svetu EU, za zdaj ni.

Istočasno s prevajanjem pravnih aktov EU v slovenščino (in do leta 2000 tudi s prevajanjem slovenske zakonodaje in drugih dokumentov, pomembnih pri vstopanju Slovenije v EU, v angleščino) se je pripravljala slovensko-angleški priročnik s temeljnimi pojmi EU in njihovimi razlagami v slovenščini, objavljen pa je na spletnih straneh SVREZ-a. Krstič Sedej (2003: 342) še piše, da je omenjeni priročnik prva sistematična dvojezična predstavitev institucij EU, pravnih aktov, postopkov in pojmov, povezanih s slovenskim vključevanjem v EU. Čeprav je bila prva različica pripravljena že v začetku leta 1999, se je skozi čas spreminjala, saj so vsi udeleženci v prevajalskem postopku širili svoje znanje, zlasti pa so se aktivno priključili tudi novi pravniki z ustreznim poznavanjem konceptov EU.

7.7 Uradni jeziki Evropske unije – proračunski zalogaj

Po podatkih, ki jih navaja Marinkovič (2000: 6 v Kalin Golob 2001: 217), je bilo leta 1999 simultano prevajanje organizirano na 11.156 konferencah in srečanjih, v uradih so prevedli 1.139.400 strani besedil, za katera ni bilo dovolj samo jezikovno znanje, ampak visoka pravna ali ekonomska usposobljenost. Evropska komisija ima največjo prevajalsko službo na svetu: Kalin Golob (prav tam) povzema pisanje *The Economist* (29. 8. 1998: 27 v Kalin Golob, prav tam), da več kot 1500 ljudi na dan prevede okoli 5000 strani v vse uradne jezike, v celem letu blizu milijon stvari. Ko so se v EU sporazumevali še v 11 uradnih jezikih, so stroški tolmačenja in prevajanja znašali več kot bilijon takratnih nemških mark na leto, kar je predstavljalo približno 2 % celotnega proračuna EU. Kalin Golob še izpostavlja (prav tam), da so se povečali tudi stroški, ko se je EU širila na vzhod. Ne samo zaradi zaposlovanja novih kadrov, ampak tudi za preureditev konferenčnih dvoran, v katere je bilo treba postaviti nove kabinete za prevajanje in kjer lahko sedijo novi člani. Ko se je število uradnih jezikov povečalo na 15, se je število iz 110 kombinacij (vsak jezik je moral biti preveden v 10 drugih jezikov, kar v celoti pomeni 110 prevodov) povečalo na 210. EP je edina institucija, ki se je zavezala, da bo tudi v prihodnje skrbela za enakopravno zastopnost vseh uradnih jezikov. Je tudi edina institucija EU, ki je pri gradnji novih prostorov predvidela potrebe po večjem številu kabin za tolmače (Leban 2000: 254 v Kalin Golob 2001: 218).

7.8 Postopki priprave pravnega akta v uradnih jezikih Evropske unije

Glede na to, da vse države članice niso postale članice EU istočasno, je ob vsakokratnem pristopu nove države treba zagotoviti prevode pravnih aktov EU v njihove nacionalne jezike. Po opravljenem prevodu vseh veljavnih pravnih aktov EU v nacionalni jezik države članice, meni Krstič Sedej (2003: 340), se njihovi prevodi objavijo tudi v *Official Journal of the European Communities* (v nadaljevanju Uradni list EU) in s tem postanejo izvirna besedila z enako veljavo kot besedila v nacionalnih jezikih ostalih držav članic.

Dokumenti se v procesu oblikovanja politik oziroma postopku sprejemanja pravnih aktov EU prevajajo v vse uradne jezike EU trikrat (www.svez.gov.si/.../docs/jezikovna_vprasanja/Informacija_o_jezikovni_ureditvi_EU_13.09.05koncna_01.doc, 9. 9. 2008):

1. Ko Komisija na kolegiju komisarjev potrdi uradni predlog akta in je ta dostavljen Svetu EU, Komisiji, EP, Odboru regij in Ekonomsko-socialnemu odboru. V tej fazi je za prevod dokumentov v vse uradne jezike EU odgovorna Komisija.
2. Ko ustrezna delovna skupina v Svetu EU doseže soglasje o predlogu akta in se ta uvrsti na dnevni red Odbora stalnih predstavnikov kot točka na seznamu I. Dopolnjen prevod, ki vsebuje vse spremembe, o katerih se je dogovorila delovna skupina Sveta EU, pripravi prevajalska služba Sveta EU. Vmesne različice dokumentov, ki jih delovna skupina obravnava večkrat, se praviloma sproti prevajajo le v tri delovne jezike institucij EU, tj. angleščino, francoščino in nemščino, izjemoma pa se prevedejo tudi v druge uradne jezike EU.
3. Ko Svet EU akt dokončno potrdi. Pred objavo v Uradnem listu EU pravniki jezikoslovci Generalnega sekretariata Sveta EU opravijo zadnjo redakcijo besedila v svojem jeziku.

7.9 Prevajanje in tolmačenje med predsedovanjem Slovenije Svetu Evropske unije

Za dogodke v Sloveniji med predsedovanjem Svetu EU so režimi tolmačenja za neformalna zasedanja na ministrski ravni predlagani v skladu s tradicijo dosedanjih zasedanj. Vsem režimom je dodana slovenščina kot jezik predsedujoče države EU. Tolmačenje na neformalnih ministrskih zasedanjih je opravljala služba za tolmačenje, služba Evropske komisije (SCIC), poleg tega stroške za tolmačenje na petih dogodkih finančno krije generalni sekretariat Sveta EU. Pri dogodkih pod ministrsko ravni pa logistični center načrtuje in organizira tolmačenje za dogodke iz koledarja predsedovanja EU, katerih nosilci so ministrstva oziroma organi v sestavi in potekajo v Sloveniji. Na teh dogodkih je največji format tolmačenja 3/3 (angleščina, francoščina, slovenščina) (<http://evropa.gov.si/novice/7803/>, 10. 9. 2008).

7.10 Jezikovna vprašanja

Z navodili za ministrstva glede možnosti strokovno-terminološkega sodelovanja pri pripravi aktov EU v slovenščini in postopkov za odpravo napak v že objavljenih slovenskih besedilih ter imeniki prevajalcev, lektorjev, pravnikov lingvistov in strokovnjakov za terminološko posvetovanje se poskuša vzpostaviti urejen prostor medinstitucionalnega povezovanja, v okviru katerega se lahko po podatkih s spletne strani SVREZ-a tudi po prenosu pristojnosti za pripravo slovenske različice aktov EU na institucije EU nadaljuje interdisciplinarno sodelovanje, začeto v času priprav na pristop k EU. Tako učinkoviteje najdejo rešitve za poenotenje terminologije in sloga. Pravne podlage in temeljna načela večjezičnega delovanja institucij EU ter institucionalni okvir, ki omogoča to delovanje, so opisani na spletnih straneh SVREZ-a.

EU se dobro zaveda posebnega pomena svoje jezikovne politike, kar je pokazala tudi z imenovanjem najvišjega uradnika za to področje. Od 1. januarja 2007 imamo komisarja za večjezičnost Leonarda Orbana

(www.svez.gov.si/.../docs/jezikovna_vprasanja/Informacija_o_jezikovni_ureditvi_EU_13.09.05koncna_01.doc, 9. 9. 2008).

8. SLOVENSKI ODDELKI PREVAJALSKIH SLUŽB V INSTITUCIJAH EVROPSKE UNIJE

S pripravo dokumentov v slovenščini se v institucijah EU ukvarja že več kot 170 prevajalcev in pravnikov lingvistov. Splošno pravilo v prevajalskih službah EU je, da prevajalci prevajajo samo v svoj prvi jezik. Status redno zaposlenega prevajalca oziroma uslužbenca dobijo na podlagi zahtevnih preizkusov znanja v okviru natečajev EPSO. Po podatkih SVREZ-a so doslej bili organizirani trije natečaji za slovenske prevajalce (leta 2003, 2005, 2008). Ker so morale institucije zagotavljati uresničevanje svojega jezikovnega režima od prvega dne pristopa Republike Slovenije k EU, so si v začetni fazi pomagale z zaposlovanjem začasnih prevajalcev za vse nove uradne jezike. Razmerje v prid redno zaposlenim prevajalcem pa se postopoma izboljšuje.

Skoraj vse institucije in organi EU imajo svoje prevajalske službe za vse uradne jezike, poleg njih pa obstaja tudi Prevajalski center za organe EU, ki nimajo svojih prevajalskih služb. V nekaterih institucijah so zaposleni tudi slovenski pravniki lingvisti, ki sodelujejo pri pripravi pravnih aktov EU in opravljajo redakcijo končnega besedila v slovenščini.

8.1 Število zaposlenih prevajalcev v institucijah Evropske unije

Za primerjavo bom navedla število zaposlenih prevajalcev v maju 2005, nato pa še število zaposlenih prevajalcev v oktobru 2006.

Po podatkih vodij slovenskih prevajalskih oddelkov v institucijah EU je dejansko stanje na dan 26. 5. 2005 naslednje:

- **Svet EU:** 20 prevajalcev, od tega 3 redno zaposleni, 19 začasnih, končno število naj bi bilo 25; slovenskega vodje nimajo;
- **Evropska komisija:** 49 prevajalcev, od tega 41 v Luksemburgu, 8 v področni pisarni v Ljubljani; 2 redna uslužbenca, ostali začasni; slovenskega vodje nimajo;
- **Evropski parlament:** 14 prevajalcev, od tega 3 redno zaposleni, 11 začasnih, imajo slovenskega vodjo;

- **Skupna prevajalska služba za Odbor regij in Evropski ekonomsko-socialni odbor:** 14 prevajalcev, od tega 2 redna, ostali so začasni, do leta 2006 jih je bilo 16; imajo slovenskega vodjo;
- **Sodišče:** 20 pravnikov lingvistov, od tega 8 uradnikov, 12 začasnih uslužbencev; imajo slovenskega vodjo na podlagi začasne pogodbe;
- manjše število slovenskih prevajalcev je zaposleno tudi v **Evropski centralni banki** v Frankfurtu, na **Računskem sodišču** in v **Prevajalskem centru** v Luksemburgu.

Za lažjo predstavo o rasti slovenskih oddelkov v posamezni instituciji navajam okvirno število zaposlenih po podatkih, zbranih oktobra 2006, ki sem jih pridobila na spletni strani SVREZ-a:

- **Svet EU:** 25 prevajalcev in 3 slovenski pravniki lingvisti;
- **Evropska komisija:** 58 prevajalcev za slovenščino (nekdanjo Območno enoto Generalnega direktorata za prevajanje v Ljubljani, v kateri je več let delovala skupina slovenskih prevajalcev, je aprila 2007 nadomestila Nova območna enota za večjezičnost, ki deluje na Predstavništvu Evropske komisije v Sloveniji); v pravni lingvistični službi v Bruslju sta zaposlena 2 slovenska pravnikar;
- **Evropski parlament:** 35 prevajalcev in 4 slovenski pravniki lingvisti;
- **Skupna prevajalska služba za Odbor regij in Evropski ekonomsko-socialni odbor:** 16 prevajalcev;
- **Sodišče:** 20 prevajalcev pravnikov;
- **Računsko sodišče:** 4 prevajalci;
- **Evropska centralna banka:** 2 prevajalca in 1 pravnik lingvist;
- **Prevajalski center za organe EU:** 3 prevajalci.

Valter Mavrič mi je podal zadnje podatke o številu zaposlenih Slovencev v slovenskem oddelku za prevajanje v EP. In sicer je v EP 32 prevajalcev, v vseh preostalih institucijah pa jih je še približno 110. To število, kot pravi Mavrič, je podobno enako za vse jezike, iz česar sam sklepa, da je status slovenščine enak drugim jezikom. Poleg naštetih se z jezikom ukvarjajo še tolmači in pravniki lingvisti. Na Sodišču ES pa so še prevajalci pravniki.

Glede na zgoraj navedene podatke ugotavljam, da se je število zaposlenih prevajalcev v institucijah EU povečalo. Ta rast dokazuje, da se večja tudi prepoznavnost slovenščine, kar ima bistvene posledice pri razvoju jezika, predvsem v smislu nastajanja novega izrazoslovja.

9. UGOTOVITVE

Kot sem že večkrat omenila, velja v EU načelo glede jezikov, da so vsi jeziki držav članic hkrati tudi uradni, delovni in enakopravni jeziki EU. Vsak državljan ima v institucijah EU pravico postaviti vprašanje in dobiti odgovor v svojem (nacionalnem) jeziku. Vendar se omenjeno načelo v kompleksnem delovnem vsakdanjiku v Bruslju, Strasbourgu, Luksemburgu in drugod izpolnjuje na najrazličnejše načine. Različne raziskave in ocene trenutne jezikovne prakse kažejo, piše Monika Kalin Golob (2003: 261), da se jezikovno načelo skoraj dosledno uresničuje v EP, med drugim tudi v imenu demokratičnosti, saj ima pravico do izvolitve vsak državljan članic EU, ne glede na svoje znanje jezikov. V drugih, institucionalno manj formalnih govornih položajih, pa je pogostejša raba zlasti angleščine in francoščine, precej manj nemščine (poznavalci ocenjujejo, da tretjinsko), še manj španščine in italijanščine ter drugih jezikov.

Uradnost nacionalnih jezikov je torej res zagotovljena (vsi dokumenti Sveta, Parlamenta, gospodarskega in socialnega odbora izdani v vseh uradnih jezikih, tudi pri zasedanjih teh organov se simultano prevajajo v vse uradne jezike), njihov status delovnega jezika pa se (razen omenjenih nekaj jezikov: angleščine, francoščine in nemščine) dejansko uresničuje le poredko – v vsakdanji praksi tako niso vsi jeziki enakovredno zastopani (Bormann 1970: 114 v Kalin Golob, prav tam). Na podlagi tega lahko potrdim prvo zastavljeno hipotezo, ki pravi, da je slovenščina uradno enakopravna ostalim jezikom držav članic EU. To potrjuje tudi Valter Mavrič, vodja Slovenskega oddelka za prevajanje v EP, ki iz lastnih izkušenj zatrjuje, da ima slovenščina pri sprejemanju zakonodaje v EP povsem enak status kot vsi drugi uradni jeziki. Prav tako so vsi dokumenti skozi celoten postopek sprejemanja (osnutek poročila, osnutek mnenja, predlogi sprememb odborov, končna mnenja in končno poročilo) vedno na voljo v slovenščini, ker brez njih ne bi bilo glasovanja.

Glede na zgoraj napisano lahko potrdim tudi drugo hipotezo, da so slovenščina in ostali jeziki v slabšem položaju, torej so zagotovo manj rabljeni od angleščine in francoščine. Vendar temu delno oporeka Valter Mavrič, ki poudarja, da je res največ dokumentov, potrebnih za pisno komunikacijo za administrativne potrebe, v angleščini in francoščini. Zato pa vseeno ne moremo govoriti o slabšem položaju nekega jezika, ampak o sporočevalnem položaju, ki ga ima avtor – govorec – sporočitelj do prejemnika in v nadaljnjih fazah tudi v obratni smeri.

Pri uveljavljanju slovenščine v svetu imajo pomembno vlogo predstavniki naše države. Mnogi raje uporabljajo splošni povezovalni jezik angleščino, ki je neke vrste *lingua franca*, namesto da bi vsaj na uradnih pogovorih uporabljali slovenščino in se tako postavili v enakovreden položaj s sogovornikom. Tako lahko potrdim tudi tretjo zastavljeno hipotezo, ki govori o rabi angleščine oziroma francoščine namesto slovenščine. Vzrokov, zakaj je tako, je prav gotovo več. Strinjam se z Jasmino Markič (2003: 139–145), da je na prvem mestu pragmatičnost: pogovor brez tolmača teče hitreje, zato se na mnogih konferencah dogaja, da vsi pogovori potekajo v angleščini ne glede na to, kje se odvija konferenca, kdo so udeleženci in kakšne vrste konferenca je. Sicer v slovenskem oddelku, kot pravi Valter Mavrič, kjer je petdeset zaposlenih, komunicirajo slovensko, kar je logična posledica, saj gre za slovenski oddelk, medtem ko je večina preostalih oddelkov v EP večnacionalnih in temu ustrezno prevladujeta angleščina in francoščina. Tudi administrativna kratka sporočila so v omenjenih dveh jezikih, nekatera pa (govorim o internih pravilnikih in obrazcih) so v vseh jezikih. Interne spletne strani so v angleščini in francoščini, v slovenščini so interne spletne strani slovenskega oddelka. Zunanje spletne strani EP pa so zaradi uradne enakopravnosti jezikov na voljo v vseh jezikih. Mnoge strokovne in znanstvene mednarodne konference potekajo kar v angleščini, pa če jih organizirajo v Sloveniji ali kaki drugi državi članici. Na delovnih srečanjih v EU ali pa ob delovnih obiskih po drugih državah se vse pogosteje dogaja, da se govori angleško. Hitreje je in seveda ceneje. Pri takšni usmeritvi pa ne bo trpela le slovenščina, temveč tudi ostali jeziki, ker se bo uveljavila neke vrste esperantska angleščina. To je dejstvo in temu se očitno ne da ubežati. Nadaljnji razvoj slovenščine kot mednarodnega konferenčnega jezika je odvisen od smeri, ki jo je in jo še bo v zvezi z delovnimi in uradnimi jeziki ubrala EU, od ustreznega števila dobro pripravljenih konferenčnih tolmačev in nenazadnje tudi od volje naših predstavnikov, da na mednarodnih konferencah in uradnih pogovorih uporabljajo svoj prvi jezik. Glede na to, da je tolmač javni govorec, lahko s svojim nastopom in z jezikom vpliva na uveljavitev določenega jezika, v našem primeru slovenščine.

Samoumevna raba slovenščine v vseh narodnoprredstavnih, protokolarnih položajih doma, v Evropi, in povsod po svetu, bo torej najmočnejši dokaz, da jemljemo slovenščino za enakovredno sredstvo sporazumevanja. Slovenski politiki in drugi predstavniki so tisti, ki se morajo znebiti občutka manjvrednosti, ki se kaže v nepotrebnem preklapljanju v tuji

jezik takoj, ko se srečajo s predstavnikom številčnejšega naroda. (Kalin Golob 2003: 260–267)

Slovenščina je bila ob vstopu Slovenije v EU postavljena v množico velikih jezikov. Terminološko delo, spodbujeno s prevajanjem evropske zakonodaje, je pokazalo, da je slovensko strokovno izražje iz leta v leto bolj osiromašeno, ker v zavesti strokovnjakov ne deluje načelo o njegovem razvijanju in ker nimamo institucije, ki bi načrtno in progresivno skrbela za terminološko delo. Seveda to ne pomeni, da se moramo pred svetom zapreti, ampak da moramo sprejeti izziv in stanje spremeniti. Kalin Golob (2003: 260–267) piše, da to lahko storimo:

- z ustreznim jezikovnim načrtovanjem, ki bo usmerjeno v prihodnost ter bo spodbujalo spoštovanje lastnega jezika in njegove izrazne sposobnosti;
- s kakovostnim poučevanjem jezika, tudi na univerzitetni ravni;
- z zakonsko ureditvijo statusa slovenskega knjižnega jezika, ne pa njegove kakovostne ravni, saj mora to nalogo prevzeti šolsko in izvenšolsko izobraževanje, jezikoslovno raziskovanje in kakovostni jezikovni priročniki;
- z državno politiko, ki bo resnično, ne le deklarativno podpirala jezikoslovno raziskovanje, in institucionalizirano jezikovno politiko;
- z združevanjem strokovnega in znanstvenega dela jezikoslovcev vseh slovenskih univerz in Slovenske akademije znanosti in umetnosti.

Četrto hipotezo, da se s prevodom težko izrazimo s popolnoma enakim izrazom (gre le za najbližji pomen), kot bi se sicer v svojem jeziku, potrjujem, vendar ne popolnoma. Morda lahko vzroke za težje prevode pripišemo nerazvitemu strokovnemu izrazju in pomanjkanju jezika slovenske diplomacije. Že izkušnje Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ) kažejo, da se slovenščina v skupnih organih države ni razvijala, ker so slovenski predstavniki uporabljali le srbsščino. Jezik slovenske diplomacije se je začel razvijati šele po osamosvojitvi. Ob novih strokovnih in univerzitetnih programih, ki izobražujejo (bodoče) slovenske diplomate, ni opaziti prizadevanj po predmetu, ki bi poskrbel za razvoj slovenskega diplomatskega jezika. Kako bodo torej slovenski diplomati o strokovnih zadevah seznanjali slovensko javnost? Snovalci učnih načrtov bi morali poskrbeti za resen in temeljni predmet, ki bi raziskovalno razvijal in kultiviral slovenski diplomatski jezik. Če

diplomatom ne bo ponujeno slovensko gradivo za izražanje, ga verjetno tudi sami po sebi ne bodo razvijali. Samoumevno se zdi, da je v predmetnikih ogromna izbira tujih jezikov prilagojena sporočanju v diplomaciji. Žal se zdi samoumevno tudi to, da slovenskega strokovnega jezika v tovrstnih programih ni. Tako izgubljam pomembno področje delovanja slovenskega knjižnega jezika. Hipotezo sem potrdila le delno, kajti kljub povedanemu vodja Slovenskega oddelka za prevajanje v EP Valter Mavrič trdi, da je osnovna prvina prevajanja natančnost, razgledanost in zelo dobro poznavanje dveh uradnih jezikov EU. Sicer Mavrič ne trdi, da je prevajalec opremljen s strokovnim izrazjem s kakršnegakoli področja, nasprotno, največkrat ni. Zna pa ravnati z jezikom in ve, kako prenesti pojem v termin.

Osebnostno ne dvomim o natančnosti in razgledanosti prevajalcev, vendar brez razvitega strokovnega izrazja, sodobnih strokovnih slovarjev, pravopisov in drugih podobnih instrumentov, tudi ti dve lastnosti težko pomagata. Ne govorim o tem, kako prevajalci prevajajo. Zagotovo strokovnjaki na tem področju naredijo največ, kar je v njihovih zmožnostih. Je pa res, in mislim, da bi se prevajalci strinjali z menoj, da pri prevajanju, če že najdemo enak pomen besed v drugem jeziku, težko predstavimo govorčev odnos oziroma stališče do nečesa, kar bi govorec verjetno povedal na drugačen način.

Prav tako lahko delno potrdim peto zastavljeno hipotezo, ki pravi, da se skozi uporabo slovenščine dosega simbolni pomen nacionalne kulture. Skozi študij in med prebiranjem strokovne literature sem večkrat zasledila mnenje različnih avtorjev, tudi mnenje Marka Stabeja, izraženo v več objavljenih člankih. Stabej namreč pravi, da gre pri jezikovni podobi institucij EU za močno simbolno vlogo, vendar se sprašuje, koliko je ta simbolna vloga za nacionalno skupnost res očitna in vplivna. Zakaj lahko le delno potrdim to hipotezo? Nekateri govorni položaji in besedilne vrste so odvisni od statusa jezika (na primer nastop v parlamentu) in od podobe jezika (tako je na primer izdajanje uradnih dokumentov in zakonodaje EU v izvornikih uradnega lista v vseh uradnih jezikih, kar zagotovo vpliva na podobo nekega jezika; Slovenci imamo s tem pozitivne in negativne izkušnje iz časa bivanja v večnacionalnih državah). Kot primer, da slovenščina nima le simbolnega pomena v institucijah EU, pa lahko navedem Mavričev primer o uredbi EP in Sveta EU o znižanju stroškov gostovanja v mobilnih omrežjih. Vse uredbe so prenesene neposredno v nacionalno zakonodajo, če je ne bi bilo v slovenščini, ne bi bila sprejeta in ne bi bila veljavna. Drugi govorni položaji pa so glede simbolne vloge jezika manj občutljivi;

že danes je popolnoma jasno, da v takih položajih, znotraj institucij EU, jeziki pač nimajo enakopravnega statusa, in jasno je, da imajo tisti, ki v takih položajih uporabljajo nek jezik kot svoj prvi jezik, precejšnjo prednost pred tistimi, ki ga uporabljajo kot tuji jezik, ne glede na to, kako dobra je njihova jezikovna zmožnost. Temu se najverjetneje ne da izogniti, če naj bo komuniciranje med predstavniki različnih držav (in interesov) res živahno in ne le formalno, dodaja Stabej.

Menim, da slovenščina nima enakopravnega položaja kot angleščina, ki se uveljavlja vsepovsod. Glede na zgoraj povedano so naša pričakovanja o popolni enakopravnosti vseh jezikov EU nerealistična in utopična, kajti težko je pričakovati, da bo slovenščina ali katerikoli drugi jezik imel enak položaj kot povsod razširjena angleščina.

10. SKLEP

Z osamosvojitvijo Slovenije leta 1991 je slovenščina prvič postala samostojni državni jezik in takrat je prevzela vse funkcije, ki jih prej ni imela (na primer raba slovenščine v vojski in diplomaciji). Z vključevanjem Slovenije v EU pa je slovenščina postala eden od enakopravnih jezikov EU. Kot pravi Jasmina Markič (2003: 142–143), je plodno sožitje različnih narodov, kultur in jezikov temeljno vodilo EU, zato Evropska komisija močno poudarja in podpira razvijanje prevajalstva in tolmačenja ter prevajalskih orodij. V takem vzdušju ima slovenščina vse možnosti, da se uveljavi kot enakopravni jezik. Čeprav se je ob vstopu Slovenije v EU pogosto postavljalo vprašanje, ali ne bo slovenščina izginila, je položaj slovenščine danes takšen, kot ga ni imela še nikoli.

Vendar ne smemo pozabiti, da položaj slovenščine v EU ne bo samoumeven in da je od nas samih odvisno, koliko smo pripravljeni popuščati, predvsem pa, kje smo pripravljeni popustiti. Po besedah komisarja Potočnika (Dnevnik 10. 3. 2000: 3 v Kalin Golob 2003: 266) lahko pogajalci za vstop v EU govorijo v svojem jeziku oziroma enem izmed delovnih jezikov, a se večinoma govori kar v angleščini. To zelo spominja na prakso v SFRJ, ko so se slovenski predstavniki takoj preklobili v srbščino, ko so prestopili meje Slovenije. Zato bi bilo treba, kot poudarja Kalin Golob (2003: 66), natančno določiti in uzavestiti govorne položaje, v katerih bo slovenščina eden od enakopravnih uradnih jezikov, in v zavesti slovenskih politikov doseči, da bodo takrat zavestno uporabljali slovenščino kot predstavniški organizem ter ji s samozavestno in samoumevno rabo podelili enakovreden status. Drugo je seveda vprašanje delovnih jezikov in medsebojnega sporočanja, ki ga po eni strani določajo pravila o treh delovnih jezikih oziroma praktične okoliščine vsakokratnega govornega položaja. V protokolarni rabi pa nikakor ne sme biti prostora za kakršnakoli opravičila o večji »praktičnosti« in morebitni rabi kateregakoli tujega jezika, dodaja Kalin Golob (prav tam).

Evropo je treba pri pogajanjih spomniti, da je njena prihodnost le v večkulturnosti in večjezičnosti, brez njiju ne bo preživela (Hagège 1996: 8 v Kalin Golob 2003: 266), postala bo okosteneli birokratski aparat (Wright 1999: 99 v Kalin Golob, prav tam).

Kljub zgoraj povedanemu se strinjam s Stabejem (2002: 160), da bi bila maksimalna, ultimativna jezikovnopolitična zahteva po dosledno izvajani jezikovni enakopravnosti na

popolnoma vseh področjih komuniciranja v EU nesmiselna, preprosto zato, ker ni uresničljiva. Po drugi strani pa je vztrajanje pri samoumevnosti jezikovne enakopravnosti na ključnih govornih položajih v institucijah EU nujna sestavina vsake državne jezikovne politike, tudi slovenske, naloga državnega jezikovnega načrtovanja pa je, med drugim, da svoje državljane učinkovito pripravi na tako jezikovno situacijo. Treba je torej ozavestiti komunikacijsko prednost in simbolno vlogo, ki jo s sabo prinaša komuniciranje v svojem prvem jeziku, hkrati pa načrtovati tudi učinkovito jezikovno zmožnost v tujih jezikih, še posebej v tistih, v katerih poteka delovna in manj formalna komunikacija v institucijah EU. Ne glede na to, da je raba slovenščine v institucijah EU omejena na določene govorne položaje, lahko upravičeno domnevamo, da se s tem slovenščina statusno in korpusno krepi. V njej nastaja (ali se vanjo in iz nje prevaja) veliko večja količina upravno-pravnih besedil, kot se je do sedaj. Tega se že nekaj časa zelo dobro zavedajo tudi nekatere evropske prevajalske ustanove. Med drugim na primer CSD/TJ že od leta 1999 sodeluje z jezikovno šolo v Luksemburgu pri organizaciji tečajev slovenščine za poklicne prevajalce.

Kot pravi Stabej (2003: 67–68), bodo pripadniki slovenske jezikovne skupnosti in slovenski državljani za uspešno poklicno življenje ob visoko razviti sporazumevalni zmožnosti v slovenskem knjižnem jeziku potrebovali tudi višjo raven sporazumevalne zmožnosti v tujih jezikih, predvsem v angleščini kot globalnem jeziku, pa v francoščini in nemščini kot delovnih jezikih EU, seveda pa tudi v drugih jezikih. V posebej zahtevnih ali simbolno pomembnih govornih položajih bodo pripadniki slovenske jezikovne skupnosti za govorno komunikacijo s tujimi govorniki uporabljali usposobljene tolmače, za pisno komunikacijo pa usposobljene prevajalce. Za določene potrebe tranzitnih tujih govorcev v Sloveniji pa bo del javne komunikacije na voljo v slovenščini in tudi v nekaj tujih jezikih.

Na koncu izpostavljam še mnenje Tomaža Sajovica (2003: 280–281), ki pravi: »Sklenem lahko s spoznanjem, zapisanim v Verschuernovi knjigi Razumeti pragmatiko: Jezik je poglavitno sredstvo, s katerim poskušamo ustvariti pomen v svetu«. Kar seveda pomeni, da sta jezik in svet neločljivo povezana. To spoznanje ima veliko posledic. Najbolj splošna je, da so sodobni jeziki, če hočejo biti sodobni, nujno del razvijajočega se sveta, ki postaja vedno bolj globalen. Ksenofobični občutki ogroženosti, ki jih je bilo mogoče zaznati v uvodu *Predloga zakona o rabi slovenščine*, danes niso najbolj produktivni, v skrajnih posledicah pa so celo škodljivi, saj je znanje tujih jezikov danes življenjska nujnost in potreba. Dobro znanje tujih jezikov ni v nikakršnem nasprotju z dobrim znanjem prvega

jezika. Danes je potrebno oboje. Zavest o novem položaju jezikov v svetu zahteva poglobljen teoretični in ne ideološki premislek, tudi, če ne še zlasti, v slovenskem jezikoslovju.

Za svoj jezik pa največ lahko naredimo njegovi govorniki. Torej, Slovenci smo tisti, ki najbolj vplivamo na status slovenščine pri nas in v tujini. Tega se moramo zavedati in delovati v tem prepričanju.

11. LITERATURA

1. Bernjak, Elizabeta. 2003. Vloga manjšinskih jezikov v združeni Evropi: perspektiva razvijanja slovenščine kot manjšinskega jezika v »Evropi regij«. V *Mednarodni simpozij Obdobja – metode in zvrsti: Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje*, ur. Ada Vidovič Muha, 127–137. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
2. *Evropski parlament*. 2004. Publikacijo je pripravil Generalni direktorat za informiranje in odnose z javnostmi Evropskega parlamenta. (Opomba: To publikacijo sem pri navajanju v diplomskem delu označila kot EP).
3. Grosman, Meta. 2003. Medkulturna zavest proti hibridizaciji (slovenskega) jezika. V *Mednarodni simpozij Obdobja – metode in zvrsti: Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje*, ur. Ada Vidovič Muha, 325–342. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
4. Jensterle Doležal, Alenka. 2003. Ontološka vprašanja slovenskega jezika. V *Mednarodni simpozij Obdobja – metode in zvrsti: Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje*, ur. Ada Vidovič Muha, 381–388. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
5. Južnič, Stane. 1989. *Politična kultura, Druga, prenovljena in dopolnjena izdaja*. Maribor: Založba obzorja Maribor.
6. Kalin Golob, Monika, 2003. Jezikovna kultura, jezikovno načrtovanje in evropsko združevanje. V *Mednarodni simpozij Obdobja – metode in zvrsti: Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje*, ur. Ada Vidovič Muha, 255–270. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
7. Kalin Golob, Monika. 2001. Jezikovnokulturni vidiki vključevanja Slovenije v Evropsko unijo. *Teorija in praksa* 38 (2): 213–230.
8. Kaučič Baša, Majda. 2004. Družbeni položaj jezika, jezikovna skupnost in jezik kot tak. *Slovenščina v šoli* 3 (IX): 23–29.
9. Kranjc, Janez. 2002. Slovenščina kot uradni jezik (v Evropski uniji). *Podjetje in delo* 6–7 (XXVIII): 1107–1123.

10. Krstič Sedej, Adriana. 2003. Slovenska terminologija prevodov pravnih aktov Evropskih skupnosti. V *Sodobni jezikovni položaj na Poljskem in v Sloveniji*, ur. Stanisław Gajda in Ada Vidovič Muha, 339–351. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta in Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej.
11. Markič, Jasmina. 2003. Slovenščina kot mednarodni konferenčni jezik. V *Mednarodni simpozij Obdobja – metode in zvrsti: Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje*, ur. Ada Vidovič Muha, 139–145. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
12. Pogorelec, Breda; Kaučič Baša, Majda in Stabej, Marko. 1995. Slovenski knjižni jezik: jezikovno načrtovanje in jezikovna politika v preteklosti in danes (Teze). V *XXXI. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*, 26. 6.–15. 7. 1995, ur. Martina Orožen, 35–36. Ljubljana: SSJLK pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
13. Rupel, Dimitrij. 2006. Manjšine, majhne države in spoštovanje kultur v Evropski uniji. V *Varstvo in uveljavitev pravic narodnih manjšin*, Tinje/Tainach. 1–3.
14. Sajovic, Tomaž. 2003. Ideologija in slovenski knjižni jezik. V *Mednarodni simpozij Obdobja – metode in zvrsti: Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje*, ur. Ada Vidovič Muha, 271–282. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
15. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. 2000. ZRC SAZU in Inštitut Frana Ramovša. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
16. *Slovenija in Evropska unija o pogajanjih in njihovih posledicah*, 2003., ur. Maja Kezunovič, Ljubljana: Urad Vlade RS za informiranje.
17. *Slovenščina v institucijah EU – kdaj, kako, zakaj?* 2009. Služba Vlade RS za razvoj in evropske zadeve.
18. Spasov, Ljudmil in Arizankovska, Lidija. 2003. Hierarhizacija jezikov v Republiki Makedoniji in Republiki Sloveniji glede na jezikovno politiko Evropske unije. V *Mednarodni simpozij Obdobja – metode in zvrsti: Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje*, ur. Ada Vidovič Muha, 161–169. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
19. Stabej, Marko. 2003. Bo en jezik dovolj? Večjezičnost v enojezičnosti. V *Mednarodni simpozij Obdobja – metode in zvrsti: Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in*

- zgodovinske izkušnje*, ur. Ada Vidovič Muha, 51–70. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
20. Stabej, Marko: Kdo si, ki govoriš slovensko? 2005. *Slovenščina in njeni uporabniki v luči evropske integracije*, ur. Vesna Mikolič in Karin Marc Bratina, 13–22. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstvenoraziskovalno središče.
21. Stabej, Marko. 2006. Obris slovenske jezikovne politike. V *Slavistična revija*, ur. Ada Vidovič Muha. Letnik 54, posebna št. (2006), 309–325. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.
22. Stabej, Marko. 2002. Slovenščina gre naprej. V *Slovenski slavistični kongres*. 145–148. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.
23. Stabej, Marko. 2001. Slovenščina v Evropi, Evropa v slovenščini: premislek pred okroglo mizo. V *37. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*, ur. Irena Orel, 261–270. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
24. Stabej, Marko. 2002. Slovenščina v evropski jezikovni mavrici. *Družboslovne razprave*, XVIII (40): 157–168.
25. Tokarz, Božena in Tokarz, Emil. 2003. Slovenski jezik in kultura v kontekstu večkulturnosti Evropske unije. V *Mednarodni simpozij Obdobja – metode in zvrsti: Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje*, ur. Ada Vidovič Muha, 171–176. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
26. Verschueren, Jef. 2000. *Razumeti pragmatiko*. Ljubljana: založba *cf.
27. Vidovič Muha, Ada. 2003. Položaj sodobnega slovenskega knjižnega jezika. V *Sodobni jezikovni položaj na Poljskem in v Sloveniji*, ur. Stanisław Gajda in Ada Vidovič Muha, 41–58. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta in Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej.
28. Vidovič Muha, Ada. 2003. Sodobni položaj nacionalnih jezikov v luči jezikovne politike. V *Mednarodni simpozij Obdobja – metode in zvrsti: Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje*, ur. Ada Vidovič Muha, 5–25. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
29. *Članstvo Slovenije v EU*. Dostopno prek: <http://evropa.gov.si/evropomocnik/> (9. 12. 2008).

30. *Evropski urad za boj proti goljufijam*. Dostopno prek:
<http://www.eu4journalists.eu/index.php/dossiers/slovenian/C43> (4. 1. 2008).
31. *Evropski urad za izbor osebja – EPSO*. Dostopno prek: <http://europa.eu/epso/> (4. 1. 2009).
32. *Extranet – portal EU*. Dostopno prek: <http://www.gsv.gov.si/index.php?id=1672> (28. 1. 2009).
33. *Institucije EU in druga telesa*. Dostopno prek:
http://europa.eu/institutions/index_sl.htm (23. 9. 2008).
34. *Jeziki EU*. Dostopno prek: <http://europa.eu/languages/sl/> (10. 9. 2008).
35. *Jezikovna politika EU*. Dostopno prek: <http://europa.eu/languages/sl/document/59> (10. 9. 2008).
36. *Jezikovna ureditev EU*. Dostopno prek:
http://www.svez.gov.si/si/dejavnosti/koordinacija_evropskih_zadev/jezikovna_vprasanja/jezikovna_vprasanja/ (23. 12. 2008).
37. *Jezikovna vprašanja*. Dostopno prek:
http://www.svez.gov.si/si/dejavnosti/koordinacija_evropskih_zadev/jezikovna_vprasanja/jezikovna_vprasanja/?type=98 (9. 9. 2008).
38. *Nacionalni pomen Centra za slovenščino kot drugi ali tuji jezik (CSD/TJ)*. Dostopno prek:
http://www.centerslo.net/13.asp?L1_ID=2&L2_ID=22&L3_ID=77&LANG=slo (2. 1. 2009).
39. *Narodnostno mešana področja v Republiki Sloveniji, kjer avtohtono živijo pripadniki italijanske narodne skupnosti in kjer je poleg slovenščine uradni jezik tudi italijanščina*. Dostopno prek:
http://www.uvn.gov.si/si/manjsine_oziroma_narodne_skupnosti/italijanska_narodna_skupnost/ (23. 12. 2008).
40. *Narodnostno mešana področja v Republiki Sloveniji, kjer avtohtono živijo pripadniki madžarske narodne skupnosti in kjer je poleg slovenščine uradni jezik tudi madžarščina*. Dostopno prek:
http://www.uvn.gov.si/si/manjsine_oziroma_narodne_skupnosti/madzarska_narodna_skupnost/ (23. 12. 2008).
41. *Odbor stalnih predstavnikov COREPER*. Dostopno prek:
<http://bruselj.predstavnistvo.si/index.php?id=627> (11. 12. 2008).
42. *Skupni evropski referenčni okvir CEFR*. Dostopno prek:

- http://www.coe.int/T/DG4/Linguistic/CADRE_EN.asp (4. 1. 2008).
43. *Slovenščina kot delovni jezik med predsedovanjem Slovenije EU*. Dostopno prek:
<http://evropa.gov.si/novice/7803/> (10. 9. 2008).
44. *Slovenščina med predsedovanjem Slovenije EU*. Dostopno prek:
http://www.svez.gov.si/si/predsedovanje_svetu_eu/slovensko_predsedovanje_svetu_eu/vprasanja_in_odgovori/kako_je_bilo_z_uporabo_slo_jezika_v_casu_predsedovanja_sl_o_svet_eu/ (23. 12. 2008).
45. *Tolmačenje v Evropskem parlamentu*. Dostopno prek:
http://www.europarl.europa.eu/multilingualism/interpretation_sl.htm (24. 9. 2008).
46. *Večjezičnost v Evropskem parlamentu*. Dostopno prek:
<http://www.europarl.europa.eu/parliament/public/staticDisplay.do;jsessionid=800FB77837C8D9B6FBC03DCE09DCACE4.node2?language=SL&id=155> (23. 9. 2008).

12. PRILOGA

Prilagam intervju, ki sem ga opravila januarja 2009 prek elektronske pošte z gospodom Valterjem Mavričem, vodjo Slovenskega oddelka za prevajanje v Evropskem parlamentu.

1. Ali se strinjate s spodaj zapisano trditvijo?

Dejanski položaj slovenščine (jezik naroda z relativno majhnim številom govorcev) je kljub uradni enakopravnosti vsem jezikom EU slabši v primerjavi z ostalimi jeziki, na primer z angleščino in s francoščino, ki sta vseskozi delovna jezika EU.

Valter Mavrič: Ne popolnoma, ker je zelo velika razlika med institucijami EU. Lahko govorim samo za EP, kjer so razmere drugačne in je treba ločevati med sprejemanjem zakonodaje (uredb – ki so neposredno vnesene v nacionalno zakonodajo – in direktiv – ki jih prenesejo nacionalni parlamenti v nacionalno zakonodajo) in komunikacijo. Pri sprejemanju zakonodaje v EP ima slovenščina povsem enak status kot vsi drugi uradni jeziki. Skozi celoten postopek sprejemanja so vsi dokumenti (osnutek poročila, osnutek mnenja, predlogi sprememb odborov, končna mnenja in končno poročilo) vedno na voljo v slovenščini, ker brez njih ni glasovanja, ti dokumenti so lahko tudi slovenski izvirniki (če jih pišejo slovenski poslanci) in pravno gledano popolnoma enakovredni. Seveda je teh dokumentov zaradi števila slovenskih poslancev (7) manj v primerjavi z recimo nemškimi, angleškimi, francoskimi ali drugimi, ko je poslancev tega jezika veliko več zaradi velikosti te države. Pri komunikaciji pa ločimo pisno komunikacijo za administrativne potrebe znotraj parlamenta (največ takih dokumentov je le v angleščini in francoščini), ko pa gre za kakršnokoli sporazumevanje s poslanci ali z državljani, pa so ti dokumenti vedno na voljo v vseh jezikih, ki jih to sporazumevanje zadeva. Zato ne moremo govoriti o slabšem ali boljšem položaju nekega jezika, pomembno je govoriti o sporočevalnem položaju, ki ga ima avtor – govorec – sporočitelj do prejemnika in v nadaljnjih fazah tudi v obratni smeri. Ta moč položaja je spremenljivka (na primer Norman Fairclough, *The Power of Language*), zato je vsakem različnem položaju moč drugačna, prav zaradi namenov, ki jih sporazumevanje zahteva (zakonodajno, administrativno, sporočilno, obveščevalno in tako naprej). Statistično gledano pa vam ne bi znal odgovoriti, kako pogosta je raba slovenščine. Vsaj v približno 60 % vseh dokumentov, ki nastanejo v kateremkoli jeziku (ko gre za zakonodajne postopke), je raba stoodstotna.

2. Ali mi lahko podate kakšne konkretne podatke o tem, ali je temu res tako? Kaj pa ostali jeziki (na primer portugalsščina, finščina, češčina ...)? Imajo podoben status s slovenščino v primerjavi s prevladujočima angleščino in francoščino?

Valter Mavrič: Glej tudi odgovor na prvo vprašanje. Žal, nimam statističnih podatkov, v katerih jezikih nastajajo dokumenti, če je bilo to vprašanje. Prevodi pa nastajajo v vseh jezikih enako, kot sem opisal v prejšnjem vprašanju.

3. Ali je imela slovenščina med predsedovanjem Slovenije Svetu EU, ko je dobila status delovnega jezika, pomembnejšo vlogo, kot jo ima sicer, ko ne predsedujemo?

Valter Mavrič: Prav zaradi nove in močnejše vloge v sporočevalnem položaju je bilo več izvirkov v slovenščini. Slovenija je predsedovala Svetu, Svet soodloča s Parlamentom oziroma se z njim posvetuje o uredbah in direktivah. V EP ni dobila statusa delovnega jezika, ker takega statusa v EP ne poznamo. Predsedujoča država Svetu EU, torej Slovenija, je poleg zakonskega soodločanja in posvetovanja najbolj opazna med plenarnimi zasedanji EP, ko predstavniki predsedujoče države v imenu Sveta poročajo EP, se o določenih aktualnih dogodkih izražajo in odgovarjajo na vprašanja poslancev. Ustna komunikacija med plenarnimi zasedanji je bila vedno v slovenščini.

4. Kako se je to opazilo?

Valter Mavrič: V prevajalskem oddelku za slovenščino je bilo treba zagotoviti vse magnetograme v slovenščini (kar je predstavljalo okrog 17 % vseh magnetogramov), treba je bilo prevajati vsa vprašanja poslancev za predsedujočo državo Svetu. Odgovori so bili v slovenščini in so jih prevajali drugi oddelki v jezik poslanca. Dobro je vedeti, da se v vseh institucijah prevaja samo v svoj prvi jezik. Preostalo delo v EP je potekalo enako kot med obdobji, ko Svetu predsedujejo druge države.

5. Koliko se dejansko uporablja slovenščina v primerjavi z drugimi jeziki?

Valter Mavrič: Tega vam žal ne morem odgovoriti na splošno, ker je treba opredeliti sporazumevalne položaje. Ponavljam, v zakonodajnih postopkih se popolnoma enako kot vsi drugi jeziki, ker drugače glasovanja o neki uredbi ali direktivi ni. Če pa sprašujete o izvirkih, ki nastanejo v slovenščini, pa je seveda povsem razumljivo, da 7 poslancev ne more proizvesti enakega števila dokumentov kot 99 nemških. Glej tudi odgovor na prvo vprašanje.

6. V katerem jeziku komunicirate zaposleni v institucijah EU (ali je slovenščino sploh mogoče slišati med zaposlenimi ali se sporazumevate v angleščini, francoščini, nemščini oziroma drugem t. i. »skupnem« jeziku in tako ne potrebujete tolmača)?

Valter Mavrič: Zanimivo vprašanje. V slovenskem oddelku, približno 50 nas je, komuniciramo izključno v slovenščini, v vseh možnih oblikah, vključujoč pravilnike, navodila, postopke. Seveda je to nenavadno, večina preostalih oddelkov v EP je večnacionalnih, tam pa prevladujeta angleščina in francoščina. Na sestankih tudi prevladujeta ta dva jezika. V zelo redkih primerih je na voljo tolmačenje, če je, potem sta to angleščina in francoščina. Administrativna kratka sporočila so vedno v obeh jezikih, nekatera pa so na voljo v vseh jezikih, predvsem so to vsi interni pravilniki in obrazci. Interne spletne strani so v angleščini in francoščini, interne spletne strani našega oddelka pa so v slovenščini. Zunanja spletna stran EP je na voljo v vseh jezikih.

7. Kakšen učinek ima izbira določenega jezika (torej, kdaj se govori v slovenščini oziroma drugem jeziku EU)? Morda imate podatek, na podlagi česa se poslanci odločijo, v katerem jeziku bodo nastopili oziroma kako se izbere jezik za razpravo? Poslanci namreč imajo zagotovljene tolmače. Na pomembnih sestankih je tolmačenje celo obvezno. Imate morda podatke o tem, koliko razprav poteka v slovenščini (število nastopov v slovenščini).

Valter Mavrič: Žal vam tukaj ne morem odgovoriti, ker je služba za tolmačenje povsem ločena od prevajalske. Lahko pa ponovim, da morajo imeti poslanci vedno na voljo dokumente v svojem jeziku, da o njih lahko razpravljajo in glasujejo. Izjem ni. Sestanek je lahko prekinjen, če dokumentov ni na voljo. Za tolmačenje pa vam svetujem, da se obrnete na generalni direktorat za tolmačenje. Zanimiv je tudi 138. člen iz Poslovnika EP:

1. Vsi dokumenti EP se pripravijo v uradnih jezikih.
2. Vsi poslanci imajo pravico v Parlamentu govoriti v uradnem jeziku po svoji izbiri. Govori v enem izmed uradnih jezikov se simultano prevajajo v ostale uradne jezike in v vsak drug jezik, za katerega predsedstvo meni, da je to potrebno.
3. Na sejah odborov ali delegacij se zagotovi tolmačenje iz uradnih jezikov in v uradne jezike, ki jih uporabljajo in zahtevajo člani zadevnega odbora ali zadevne delegacije in njihovi namestniki.
4. Na sejah odborov ali delegacij izven običajnih krajev dela se zagotovi simultano tolmačenje iz jezikov in v jezike članov, ki so potrdili svojo

navzočnost na seji. Ta ureditev se lahko omili v izjemnih primerih s soglasjem članov zadevnega telesa. V primeru nesoglasja odloči predsedstvo.

Ko se po razglasitvi izida glasovanja ugotovi, da obstaja neskladnost med jezikovnimi različicami besedila, predsednik na podlagi člena 164(5) odloči, ali je razglašeni izid veljaven. Če razglasi izid za veljaven, odloči, katera različica je sprejeta. Vendar pa besedilo izvirne različice ne more na splošno šteti za uradno besedilo, saj se lahko zgodi, da se vsi drugi jeziki razlikujejo od izvirnega besedila.

8. Koliko je zaposlenih prevajalcev slovenščine v institucijah EU?

Valter Mavrič: V EP je 32 prevajalcev, v vseh preostalih institucijah jih je še približno 110. To število je podobno enako za vse jezike, tudi iz tega lahko vidite, da je status slovenščine enak drugim jezikom. Poleg teh se z jezikom ukvarjajo še tolmači in pravniki lingvisti. Na Sodišču ES pa so še prevajalci pravniki.

9. Prevajanje in tolmačenje sicer omogočata uporabo slovenščine, vendar se v prevodu nikoli ni možno izraziti s popolnoma enakimi izrazi, ampak se poda le najbližji pomen? Kaj menite o tem? Je temu res tako?

Valter Mavrič: S tem se ne strinjam. Osnovna prvina prevajanje je natančnost. Poleg teh so še odlično poznavanje slovenščine in zelo dobro poznavanje najmanj dveh uradnih jezikov EU. Prevajalec (ali tolmač) mora biti tudi zelo razgledan. Ne trdim, da je prevajalec opremljen s strokovnim znanjem kakršnegakoli področja, nasprotno, največkrat ni. Zna pa ravnati z zelo pomembnim orodjem, jezikom, in ve, kako lahko vsak pojem prenese v termin. Slovenščina ali katerikoli drugi jezik ima orodja, ki nam omogočajo prevod. Še posebej je to pomembno v zakonodajnih dokumentih, kar predstavlja 60 % naših prevodov, ko neka uredba pravno velja v vseh državah članicah v vseh jezikovnih različicah.

10. Ali se strinjate s trditvijo, da ima slovenščina le simbolni pomen v institucijah EU?

S čim bi podkrepili svoje mnenje?

Valter Mavrič: Ne. Ob vsem napisanem, naj poudarim tudi, da mora biti zakonodaja pripravljena v vseh uradnih jezikih EU. To ima zelo praktične posledice, vzemimo na primer uredbo EP in Sveta o znižanju stroškov gostovanja v mobilnih omrežjih. Vse uredbe so prenesene neposredno v nacionalno zakonodajo, če je ne bi bilo v slovenščini, ne bi bila sprejeta in ne bi veljala. Zato imamo sedaj evrotarifo, ko potujemo znotraj

Skupnosti in gostujemo v drugih omrežjih. Mi poskrbimo, da so vse uredbe in direktive na voljo v vseh jezikih, ker tako predpisuje uredba o uradnih jezikih.